

A black and white photograph of a person with a large backpack walking away on a forest path. The person is seen from behind, walking into a misty or foggy forest. The trees are tall and thin, with some foliage visible. Overlaid on the image is handwritten text in white and red ink. The text reads: 'Iskal sem', 'življan', 'našel sem', 'smrt.'.

Iskal sem
življan
našel sem
smrt.

ALOJZ KRIVOGRAD - FUTY

Ichol sem denor
nosel sem, renstān
Ichol sem zivgēnzi
nosel sem smnt

ALOJZ KRIVOGRAD - FUTY

ALOJZ KRIVOGRAD - FUTY (1964–1992)

Iskal sem življenje, našel sem smrt

Izdal:

Koroški pokrajinski muzej

Zanj:

mag. Tadej Pungartnik

Fotografije:

Alojz Krivograd - Futy

Urednik fotografije:

Tomo Jeseničnik

Uredniški odbor:

Vojko Močnik, Danica Hudrap,
dr. Karla Oder, Tomo Jeseničnik

Lektoriranje:

mag. Andreja Čibron Kodrin

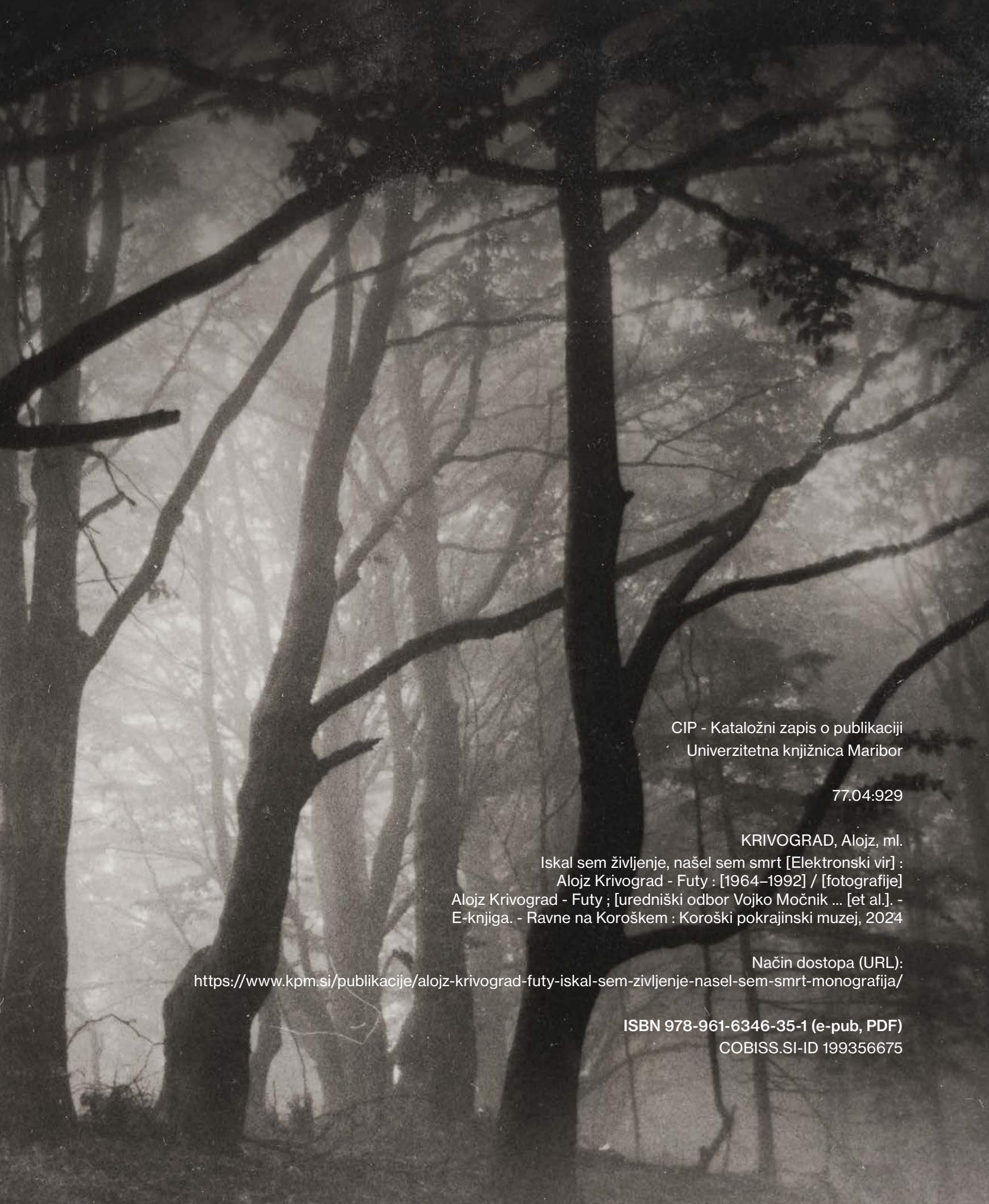
Oblikovanje:

Sans, Andrej Knez

© Koroški pokrajinski muzej

Ravne na Koroškem, 2024

Izid knjige je podprla
Občina Ravne na Koroškem.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

77.04:929

KRIVOGRAD, Alojz, ml.

Iskal sem življenje, našel sem smrt [Elektronski vir] :
Alojz Krivograd - Futy : [1964–1992] / [fotografije]
Alojz Krivograd - Futy ; [uredniški odbor Vojko Močnik ... [et al.]. -
E-knjiga. - Ravne na Koroškem : Koroški pokrajinski muzej, 2024

Način dostopa (URL):
<https://www.kpm.si/publikacije/alojz-krivograd-futy-iskal-sem-zivljenje-nasel-sem-smrt-monografija/>

ISBN 978-961-6346-35-1 (e-pub, PDF)
COBISS.SI-ID 199356675

Alojz Krivograd - Futy, odličen fotograf in fotoreporter, naš rojak, je ponesel ime našega mesta Ravne na Koroškem daleč naokoli. Ime Futy me vedno, ko ga slišim, najprej spomni na človeka, ki je bil izjemen fotograf, spomni me na osebo, ki je imela neverjeten občutek za ljudi, v svojem objektivu je Alojz Krivograd ml. ujel osebe, ki jih je srečeval okoli sebe. Bil je oseba z ogromno energije, s čutom za opazovanje in iskanje tistih trenutkov, ki so fotografijo naredili skoraj živo.

Polnega energije, iskalca dobrih motivov, zavezanega pričevanju resnice in prepoznavanju političnih odločitev ter prepričanega, da se mora vedno postaviti na stran žrtev, ga je pot v začetku devetdesetih let 20. stoletja na pomembnem zgodovinskem prelomu ponesla v žarišče bojnega polja na Balkanu v takratni Jugoslaviji. In prav ta empatija do ljudi, zaveza do pričevanja resnice o takratnih zgodovinskih dogodkih, ki jih je kot fotoreporter ujel v svoj objektiv, ga je vodila do zelo neverjetnih fotografskih zapisov. Zrl je smrti v oči, videl izmučene, utrujene in ranjene ljudi, videl grozodejstva, slišal za politične odločitve v tistem prelomnem zgodovinskem obdobju ...

Smisel življenja je iskal v fotografskem materialu, ki je pričal o grozotah takratne vojne. Futy je vedel in videl več kot marsikdo, veliko več, kot so poročali takratni mediji. Žal ga je na poti iskanja resnice, na kateri je ničkolikokrat zrl smrti v oči, prehitela kruta usoda – smrt.

Bolečina, ki se je naselila v srca ljudi, ki so ga imeli radi, ko se po lastnih besedah, da odhaja tja na bojišče zadnjikrat, ni vrnil, ostaja za vedno. Pogrešajo ga sorodniki in številni njegovi prijatelji, ki se mu ob njegovi šestdeseti obletnici rojstva poleg razstave slik poklanjajo s to monografijo. V njej so zbrani spomini nanj, ki so jih zapisali prijatelji in sošolci, v njej so njegovi posnetki, ki so posvečeni njemu, njegovemu izjemnemu delu ter kratkemu in živahnemu življenju.

Vedno se ga bomo spominjali kot pogumnega in iskrivega človeka, ki je živel za resnico, za dobro fotografsko zgodbo. Trudili se bomo, da bo naša lokalna skupnost ohranjala spomin nanj in skrbela za njegovo zapuščino.

Dr. Tomaž Rožen,
župan Občine Ravne na Koroškem

Iskanje
resnice

Pobuda za izdajo spominske publikacije v poklon našemu fotografu in reporterju Alojzu Krivogradu - Futyju se je porodila na srečanju – okrogli mizi v prostorih Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem junija 2022, kjer smo se ob trideseti obletnici njegovega odhoda v vojno razburkano Bosno zbrali njegovi sodelavci, prijatelji, sošolci in znanci. Pobuda je prerasla v obljubo in že kar v zavezo. Uresničujemo jo s pričujočo knjigo, posvečeno spominu na enega najboljših vojnih reporterjev o balkanski moriji. V njej so zbrani utrinki iz spominov ljudi, ki smo ga poznali, posebno vrednost publikaciji pa dajejo fotografije iz njegovega arhiva po izboru fotografa Toma Jeseničnika. Kaj lahko fotografa predstavi bolje kot fotografija?

Futyjeva bogata fotografska zapuščina je klicala po izdaji monografije. Idejo za naslov smo našli kar v njegovem vizionarskem stavku, ki se je na žalost uresničil v vsej svoji tragiki: »Iskal sem življenje, našel sem smrt.«

Z legendarnim imenom Futy (Futa, Futi) so dijaki ravenske gimnazije poimenovali svojega profesorja zgodovine, Alojza Krivograda st. Ta vzdevek se je kasneje spontano prenesel na sina in ta ga je ponosno nosil vse do svoje mnogo prezgodnje smrti. Lojzi je ime povzdignil v sinonim za pogum, neustrašnost in brezkompromisnost, karakteristike, ki so ga odlikovale v času vojnega reporterstva.

Njegov nemirni raziskovalni duh je že v šolskih letih vzbudil občudovanje sošolcev in prijateljev, tudi učiteljev in profesorjev. Igriv v svojevrstni sproščenosti je bil povsod, kjer je 'bila akcija', kjer se je kaj dogajalo. Zato se zdi kar samoumevno, da so fotografija in z njo povezane neskončne možnosti izražanja Futyja v času dozorevanja tako prevzele, da jim je posvetil vse svoje sanje in delovanje, dobesedno je strastno živel vsak trenutek, ki ga je lahko ujel v objektiv.

Oblečen v zaščitni znak, brezrokavnik s številnimi velikimi žepi, v katerih je imel fotografske pripomočke vedno pri roki, je Futy s svojo neposrednostjo in svojstvenim naravnim šarmom pustil neizbrisen vtis, kjer koli se je pojavil. Takega se spominjam tudi sam, ko se je lepega dne pojavil na vratih uredništva našega lokalnega časopisa, skupaj s prijateljem Benom Kumprejem, umetnikom, slikarjem in profesorjem, s katerim sta bila v tistih časih nerazdružljiva. Bil je že uveljavljen fotoreporter s kriznih žarišč Jugoslavije, s Kosova in iz vojne na Hrvaškem, in je tudi za naš časopis obljubil nekaj vojnih fotografij. Ob navdušenem pritrdjevanju svojega najožjega prijatelja. Že naslednji dan se je ponovno podal v objem vojne vihre.

Nekaj mesecev kasneje je Beno z zaskrbljenostjo potarnal, da se mu Futy ne oglasi več. Zmenjena sta bila za srečanje na njuni stalni lokaciji v Zagrebu, a ga je na dogovorjenem mestu čakal zaman. Takoj je vedel, da je nekaj hudo narobe, saj je Futy njune dogovore vedno uresničil. Žal so se slutnje izkazale za upravičene, tudi Beno prijatelja nikoli več ni videl. Vsa prizadevanja pri iskanju informacij o usodi našega fotoreporterja niso obrodila sadu, za Futyjem so se v Bosni izgubile vse sledi.

Ne le domači in prijatelji, z izgubo Futyja je izgubil ves svet. Kajti naloga vojnega poročevalca je nedvoumna in jasna: ujeti v objektiv grozote vojne, presežno zlo, dokumentirati dogodke in jih posredovati javnosti. Poslanstvo vojnih poročevalcev trka na vest človeštva in ga usmerja na pot pravičnosti, miru in sožitja. V tem je Futyjeva veličina. Vedno je iskal resnico. S fotografsko natančnostjo. Kot vojni fotograf in reporter je izpostavil svoje življenje za svobodo govora in novinarstva.

Futy je bil izjemno spoštovan med kolegi reporterji in fotografi, mi pa smo šele po objavi fotografij v vodilnih svetovnih medijih spoznali neizmeren domet njegove ustvarjalnosti. Žal nam je vojna norija izbrisala sledi za njim. Ostale pa so slike. Med njimi vojne fotografije, ki so zaokrožile v svet, ekskluzivne fotografije ene hujših morij človeštva. Slike z Balkana.

Vojko Močnik

ALOJZ KRIVOGRAD - FUTY
(1964–1992)

Alojz Krivograd ml. se je rodil 18. junija 1964. Na domačih Ravnah na Koroškem je bil v osnovni šoli uspešen plavalec, kasneje pa ga je najbolj navduševala fotografija. Njegovi sošolci, prijatelji in znanci so ga opisovali kot večnega upornika, inteligentnega, radovednega, polnega energije in vedno pripravljenega za akcijo. Kot šestnajstletni fant je samoiniciativno odpotoval v Beograd, da bi se udeležil pogreba maršala Tita, in je tam posnel serijo fotografij.

Ljubezen do fotografije ga je v srednji šoli povsem prevzela in vanjo je vlagal vso svojo energijo. Že kot dijak je dobil veliko priznanj, njegova želja pa je bila postati mojster fotografije. Po gimnaziji se je vpisal na fakulteto za novinarstvo, a ga je bolj kot študij privabljal delo na terenu, začel je delati za časopis Tribuna in revijo Mladina. Njegova predanost fotografiji je mejila že na poslanstvo in skrajno zvestobo, to pa je presenetilo tudi urednike znanih časopisnih hiš, saj se ob iskanju dela sploh ni zanimal za plačilo. Želel je samo delati tisto, kar je imel rad.

Že leta 1988 se je odpravil na vroče Kosovo in si tam pridobil prve izkušnje fotoreporterja s kriznih žarišč, z začetkom vojn v Sloveniji in na Hrvaškem leta 1991 pa se je usmeril na bojišča v Slavoniji in na Plitvicah. Fotografsko je dokumentiral tudi padeč Vukovarja.

Ampak če je bilo na Hrvaškem hudo, se je v sosednji Bosni in Hercegovini leta 1992 začela dogajati grozljivka. Futyja je njegov nemirni, raziskovalni duh vodil nazaj v vojno, ta pa je bila žal zanj usodna. Instinktivno se je odločil preseliti v Bosno, saj je čutil, da ga tam bolj potrebujejo, njegov fotoaparati je bil namreč orodje za beleženje resnice in človeške norosti hkrati. Deloval je na najbolj tveganih in najnevarnejših območjih v Bosni, od koder je pošiljal posnetke številnim tujim revijam in časopisom ter mednarodnim fotografskim agencijam: Sternu, Observerju, Timesu, Globusu pa Sipa Pressu, Reutersu ... Ena njegovih fotografij je pristala tudi na naslovnici Newsweeka.

Poleti leta 1992 se je odpravil v dolino reke Drine in od tam septembra proti Foči. Za francosko agencijo Sipa Press se je z Igmana z vodičem odpravil proti obkoljenemu Goraždu v vzhodni Bosni. Žal je vodič Ramiz v surovi pokrajini in v težkih razmerah izgubil smer. Zajele so ju srbske paravojaške sile in ju odpeljale v Kazenski popravní dom (KPD) v Foči. Tisti Foči, ki je Futyja deset let pred tem na srečanju mladih ustvarjalcev Jugoslavije navdušila z življenjem, vendar je bilo zdaj tam taborišče, v katero so zapirali ter v njem mučili in ubijali tiste z 'napačnimi' imeni. Futyja in vodiča so najprej pretepli, nakar ju je komandir lokalne policijske postaje začel brutalno zasliševati. Le predstavljamo si lahko paradoksalne trenutke, kako se do zob oborožen človek počuti ogroženega od miroljubnega mladeniča s fotoaparatom.

Redki preživeli taboriščniki iz Foče so po vojni pričali, da so se iz njegove celice slišale žvižgajoče melodije slovenskih pesmi, Futy pa se je ves čas v maternem jeziku pogovarjal sam s sabo. Kot bi hotel na svoj način ne kriv ne dolžen kljubovati svojim krvnikom ...

Zgodaj jeseni 1992 se je za njim izgubila vsaka sled, in Rdeči križ ga je uvrstil na seznam pogrešanih. Bil je star komaj 28 let.

Ko se je morija v Bosni in Hercegovini le ustavila, se je začelo mukotrpno iskanje svojcev. Na površje je prišlo vedno več informacij in posmrtnih ostankov, ki so jih odkrivali predvsem v vzhodni Bosni. Vendar Futyja ni bilo nikjer. Po pripovedih ljudi, ki so ga poznali in iskali sledi za njim, so fotoreporterja skupaj z okoli desetimi drugimi zaporniki nekega jutra poklicali na zaporniško dvorišče pod pretvezo premestitve v druge zapore in ga odvedli neznano kam. Od takrat ga nihče več ni videl. Redke verodostojne informacije navajajo kot najverjetnejši datum njegove smrti 12. december 1992, ko naj bi ga iz zapore odpeljali neznano kam.

Devet let kasneje so pri Foči našli množično grobnico – jamo Piljak, v kateri je domnevno končal tudi Alojz Krivograd - Futy. Pri vhodu v jamo so našli več kot 250 tulcev, kar pomeni, da so žrtve pobili pred jamo, na njenem dnu pa so med drugim našli tudi dva para športnih copat. Točno takšnih, kakršne je vedno nosil Futy. V jami je bilo najdenih ogromno kosti. Odpeljali so jih v eno od mrtvašnic z laboratorijem za DNK, vendar uradne potrditve o Futyjevi usodi ni bilo nikoli.

Viri:

- Knjiga 120 VORANC ... in teče življenje pod Goro ..., 2013
- Nacional Online št. 523/2005
- Zapis dr. Ahmeda Pašića, november 2021
- Spletni portal Obrazi slovenskih pokrajin

Dediščina in
spomin
na fotoreporterja
Futyja

“ Ne vemo, kam gremo, smo pa na poti tja.

Stephen Vincent Benet

Alojz Krivograd - Futy, fotograf in fotoreporter z Raven na Koroškem, se je že v mladosti ukvarjal s fotografiranjem in izdelovanjem fotografij v domači temnici. Z leti je poglobljal znanje o tem takrat novem umetniškem in dokumentarnem mediju. Ob njem je odraščal in osebno zorel. Njegov nemirni duh, empatija do ljudi in prepoznavanje pomembnosti političnih odločitev so ga v prelomnem zgodovinskem obdobju oblikovali v vojnega fotoreporterja. Njegov prostor ustvarjanja je na izteku osmega in v začetku devetega desetletja 20. stoletja postalo bojno polje na Balkanu. Tam je za dosego svojega ideala – fotografsko zapisati vojna grozodejstva in podobe od vojne izmučenih ljudi – znal, smel in zmozel uporabiti vse svoje znanje in intuitivno moč. A vendar ga je na poti iskanja življenja prehitela smrt, zaukazana iz ust tistih, ki so odločali o življenju in smrti s črno-bele perspektive.

Po treh desetletjih njegove fizične odsotnosti so spomini nanj še vedno živi. Ni mogoče pozabiti dvajsetletnika, ki se je zavestno podal v strelski ogenj nasprotnih vojaških in paravojaških enot; ki je v Vukovarju dolge ure ždel s fotoaparatom, skrit za drevesom, da ga niso zadeli vojaški izstrelki; ki je v bosanski gostilni videl vojake, ovekovečene s trofejo iz otroških prstov; ki je septembra 1992 dejal, da odhaja zadnjič na to misijo, opremljen s fotografskim materialom in zdravili za ljudi v Bosni. Videl in vedel je več, kot so takrat poročali

uradni mediji. Njegove vesti, informacije so se zdele neverjetne, skoraj neresnične! Gledal je smrti v oči, a ga to ni odvrnilo od iskanja življenja!

Zadnja pot na bosansko bojno polje naj bi trajala tri mesece, a je tam ostal za vedno. Nepojmljiva bolečina se je naselila v srca njegovih domačih in prijateljev.

Futy je na balkanskih bojiščih ustvaril na tisoče posnetkov, izbrane je poslal različnim agencijam v Evropi, veliko teh je ostalo v domači hiši. Družina jih je hranila in skrbno čuvala. Sestra Aleksandra Krivograd Klemenčič je bratove posnetke podarila Koroškemu pokrajinskemu muzeju. Zdaj so skupaj z izbranimi dokumenti njegovih staršev Irene in Alojza Krivograda hranjeni v muzeju na Ravnah na Koroškem, v ustanovi, ki jo je dolga leta vodil Futyjev oče. V muzeju, katerega sodelavce nas je vedno obiskal, ko se je vračal z bojišč.

Po treh desetletjih smo na njegov rojstni dan, 18. junija 2024, v sodelovanju z Občino Ravne na Koroškem v prostorih Koroškega pokrajinskega muzeja v gradu Ravne odprli razstavo fotografij njegovih izbranih posnetkov. Izbor posnetkov za razstavo in pričujočo monografijo je delo njegovega stanovskega kolega, odličnega fotografa Toma Jeseničnika. Futyjevi posnetki in spomini, ki so jih napisali njegovi sošolci, prijatelji in kolegi, so poklon Futyju, njegovemu delu in življenju.

Hvala vsem za podporo in sodelovanje na poti ohranjanja dediščine Alojza Krivograda - Futyja in spomina nanj.

Dr. Karla Oder

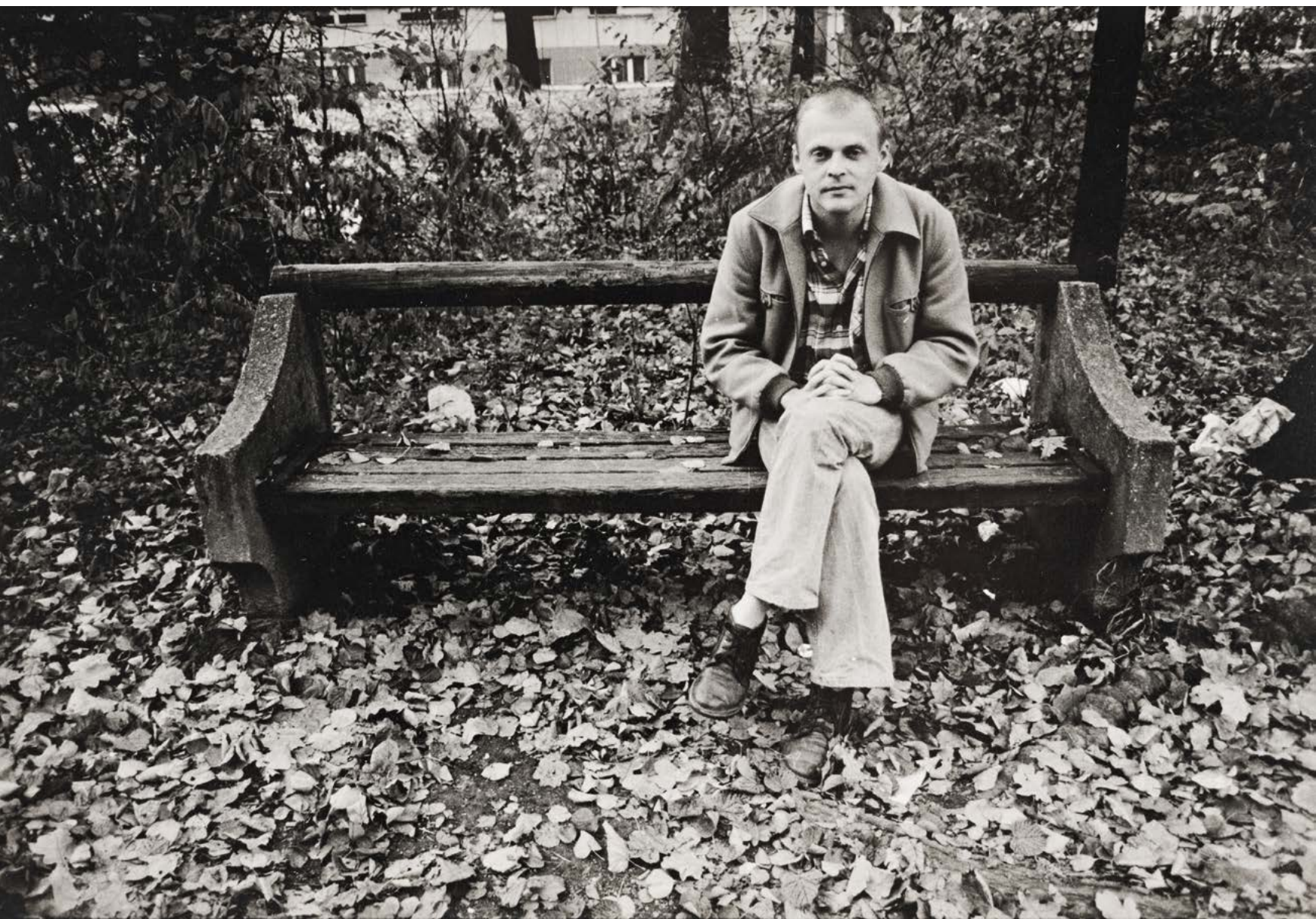
Futy z očetom
in mamo

Risbica iz varstva v 1. razredu

Futyjeve zgodnje
fotografije

Futy – vojni
fotograf

“ Začelo se je na Kosovu in na Kosovu se bo tudi končalo.

S temi preroškimi besedami, ki jih je leta 1991 izrekel Futy, je Alexandra Boulat, slovita, a žal že pokojna francoska fotografinja, začela svojo reportažo z naslovom Očividec Kosovo, ki jo je februarja 2000 objavila v reviji National Geographic. V reportaži fotografira in piše o Kosovu kot kotlu vrele vode, ki je prežet z rivalstvom med narodi in podžgan z naraščajočimi nacionalizmi ter nepredstavljivim in najokrutnejšim nasiljem, ki sta ga s Futyjem, med reporterskim delom na tistem območju nekdanje Jugoslavije, vsak po svoje skušala zabeležiti na film. V letu 2024, ko bi Futy praznoval svoj 60. rojstni dan, so se njegove besede še enkrat potrdile kot preroške – Kosovo namreč ostaja eno največjih potencialnih žarišč nasilja, medetničnih spopadov, kar lahko ogrozi mir ne le na Zahodnem Balkanu, ampak tudi precej širše.

Futyjeva fotografska pot se je začela izrisovati na začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je bil v gimnazijskih letih včlanjen v Foto-kino klub Svoboda Vuzenica ter je precej intenzivno in uspešno sodeloval na fotografskih natečajih pod okriljem Fotografske zveze Slovenije v tedanji Jugoslaviji. Kot je značilno za fotografe na začetku fotografske poti, je bil diapazon Futyjevega ustvarjanja precej širok – od aktov, portretov, pokrajine, eksperimentov v temnici, kreativnih avtoportretov ... do družbeno angažirane fotografije, ki je že nakazovala Futyjevo poznejšo popolno usmeritev v reportažno in še kasneje v t. i. vojno fotografijo. V njegovi fotografski zapuščini je

ohranjenih več kot ducat kolajn, priznanj in diplom, ki jih je široma po Jugoslaviji takrat prejel za svoje fotografije.

Ko je opustil študij novinarstva, je kot reporter pričel sodelovati s časopisoma Tribuna in Mladina. Vsaj dvakrat, leta 1988 in 1989, se je za dlje časa napotil na Kosovo ter tam predvsem za Mladino fotografiral razmere v Prištini in okolici. Takrat so začele naraščati napetosti med Albanci in Srbi. Slobodan Milošević je z vojaškimi in policijskimi silami nasilno hotel zatreti albanske težnje po osamosvojitvi, kar je kmalu privedlo do prvih krvavih spopadov, žrtev, protestov in nemirov. V enem teh nemirov so Futyju izbili nekaj zob, brez njih je ostal in na teh območjih deloval še več let po tem. Futy je takrat kot edini tuji novinar prisostvoval zboru albanskih starešin, ko so sklenili dogovor, da opustijo beso – krvno maščevanje in se raje začnejo upirati naraščajočemu nasilju srbskih oblasti nad Albanci na Kosovu. Kot vojni reporter pa je Futy pravzaprav začel delovati na Plitvicah, in sicer spomladi 1991, ko se je po umiku jugoslovanske vojske iz Slovenije na Hrvaškem pričela t. i. balkanska morija – vojna na območju nekdanje Jugoslavije. Od takrat je Futy večino časa deloval na Hrvaškem. Sodelovanje je najprej ponudil reviji Start, vendar je ta kmalu po izbruhu vojne na Hrvaškem prenehala izhajati, zato je začel sodelovati z zagrebškim Slobodnim tjednikom in v njem nato redno objavljati fotografije z vojnih žarišč v Osijeku, Vukovarju, na Plitvicah, v Vinkovcih, Iloku, Kninu ...

Ni znano, kdaj točno in kako je začel sodelovati tudi s francosko agencijo Sipa Press iz Pariza, ki še danes velja za četrto največjo tiskovno agencijo. S posredovanje Sipe so njegove fotografije zaslužno objavljale tudi nekatere zelo eminentne in vplivne revije ter časopisi, kot so Times, Stern, Observer, European Times in Newsweek.

Futy je kot vojni fotograf v letih med 1988 in 1992 seveda deloval v popolnoma drugačnih okoliščinah in pogojih, kot jih srečujejo novinarji in fotografi, ki dokumentirajo vojne in vojaške konflikte v današnjem času. Ker ni bil 'staff' fotograf nobene izmed agencij, torej ni bil na njihovi plačilni listi, niti ni imel kake uradne novinarske izkaznice, je bil pravzaprav na terenu prepuščen samemu sebi, svoji iznajdljivosti, inteligenci in nagonu po preživetju. Medtem ko so npr. novinarji in fotografi agencij AFP, CNN, AP, Reuters in podobnih delovali v ekipah ali pa vsaj v parih, imeli na terenu precejšnjo logistično podporo, lokalne vodiče, spremstvo, organiziran transport, predvsem pa finančno zaslombo (tudi v obliki službenih plačilnih kartic), je Futy za vse moral poskrbeti sam. S svojo večkrat prestreljeno katrco je po od vojne vihre uničenih cestah in poteh prekržaril na tisoče kilometrov med Zagrebom in Prištino, se vmes ustavil in pogosto prenočil kar v avtu ali pri kakem domačinu, si sam nabavljal hrano ali se po sreči pridružil kaki vojaški ali policijski enoti na terenu. Mobilne telefonije in interneta v tistih časih seveda ni bilo, Futy se je s svojimi potencialnimi

odjemalci fotografij moral dogovarjati več dni ali tednov vnaprej. Na terenu je sam iskal svoje kontakte, zato je s seboj vedno imel beležko, v katero si je zapisoval telefonske številke številnih veljakov, lokalnih politikov, šerifov ter ljudi, ki bi mu lahko kakor koli pomagali z informacijami ali pa ga reševali iz morebitnih zagat. Medtem ko so fotografi, ki so delali za največje svetovne agencije, svoje posnete filme lahko zgolj označili in jih oddali posebej za to določenim osebam – kurirjem, ti pa so jih bodisi že nekje na terenu razvili, poskenirali in razposlali po svetu ali pa prepeljali drugam, je moral Futy svoje osvetljene, a še nerazvite filme čim prej in varno, prek vseh mogočih ovir, spraviti vsaj do Zagreba, od koder so jih potem hrvaški kolegi pošiljali po pošti v Pariz ali drugam. Tudi Futyjev velik prijatelj, akademski slikar Benjamin Kumprej, je večkrat odpotoval v Zagreb po Futyjeve filme in jih tako kot tudi Futyjev oče, Alojz Krivograd st., potem iz Pliberka pošiljal na sedež Sipe v Pariz. Danes je fotografija nekega dogodka lahko prisotna v elektronskih medijih že po 30 sekundah od svojega nastanka, Futyjeve fotografije pa so do časopisov in revij pogosto potovale več tednov. Med njegovo zapuščino je ohranjenih več potrdil avstrijske pošte o oddani pošiljki, naslovljeni v Pariz, in pa na roke napisana Futyjeva prošnja nekemu kolegu iz agencija Gamma, v kateri ga prosi, da s seboj v Zagreb odpelje še nekaj njegovih filmov ...

Žal ravno zaradi dejstva, da je Futy bil v tujino primoran pošiljati osvetljene, a še nerazvite filme, v njegovi zapuščini zagotovo ni njegovih najboljših fotografij. Pošiljal je namreč tiste najaktualnejše, najudarnejše, najkrutejše in najbolj povedne fotografije – tiste, s katerimi je seznanjal svetovno javnost z vzroki in posledicami grozot, ki jih vsak tak konflikt ali vojna povzroči.

Nekdo je nekoč zapisal, »da ni treba prikazovati orožja, da bi prikazal vojno«. Futy je znal tudi to. Med njegovo zapuščino je na stotine fotografij, na katerih ni videti orožja, a kljub temu npr. slikovito prikazujejo obup mladega, izmučenega vojaka, skoraj še otroka, ki nekje na fronti, v senci na pol podrtega hrasta anemično zre nekam v daljavo in kadi mogoče svojo zadnjo cigareto. Ali pa bolečino starke, ki so ji granate skoraj popolnoma uničile domovanje, vojna vihra ji je vzela sinove in moža, sama pa je prešibka, da bi se peš podala na varno v sosednjo vas ...

»Če nimaš dobre fotografije, nisi bil dovolj blizu,« je nekoč dejal Futyjev vzornik in prav tako vojni fotograf Robert Capa. In Futyjeve fotografije še kako dobro odražajo to preprosto, a popolnoma logično zavedanje, da lahko iz neposredne bližine fotograf veliko intenzivneje na gledalca prenese dogajanje in čustva na fotografiji. Futy se pri več kot polovici fotografij, ki so se ohranile v njegovi zapuščini, zavestno odloči za uporabo objektiv s široko goriščnico, s širokim zornim kotom torej, ki fotografa prisili, da vstopi v center dogajanja in iz neposredne bližine zabeleži določen prizor. Odlikuje ga tudi pravilna oz. ustrezna izbira gledišča – s tem ko med fotografiranjem žrtve, ki s hrbtom obrnjena proti njemu negibno leži na prašni cesti sredi porušene vasi, aparat spusti skorajda na tla, se potruji, da z morebitnim vzvišenim pogledom na žrtev le-te ne bi še bolj razčlovečil. Nasprotno pa točno ve, kdaj se mora povzpeti na porušen zvonik in z višine posneti nesmisel opustošenja nekoč idilične vasice nekje na ravninah Slavonije.

Futy je v letih, ko mu je vojna fotografija že popolnoma zlezla pod kožo in se je le v tovrstni fotografiji na neki način počutil svobodnega, zagotovo spremljal delo tedaj veliko bolj znanih in slavnih vojnih fotografov. Poznal jih je iz revij, mogoče katerega s festivala reportažne fotografije v francoskem Arlesu, ki ga je vsaj enkrat tudi obiskal. Mogoče je katerega izmed njih, tako kot na začetku omenjeno Alexandro Boulat, tudi srečal na bojiščih, zagotovo pa je poznal, srečal ali celo sodeloval z Borisom Dežulovićem, Marjanom Jermanom, Predragom Lucićem ... Vsi so ga opisovali kot posebneža, smejočega se demona, človeka, ki je nenehno govoril ... Sinan Gudžević ga je opisal z besedami: »Hodil je po zemlji, a se je ni dotikal.«

Vsi, ki so Futyja poznali ali ga srečevali na takratnih bojiščih in so bodisi kot novinarji, snemalci ali fotografi preživeli vojno v Jugoslaviji, jo opisujejo kot eno najhujših grozot, ki jim je človeštvo bilo priča. Nekdo od njih jo je opisal kot vojno, v kateri ni bilo prvih bojnih črt, prve bojne črte so bile povsod, v 'varnem' zaledju so paravojaške formacije pobijale civiliste. Christopher Morris, eden izmed redkih še živečih 'vojnih' fotografov, ki je v zadnjih štirih desetletjih po vsem svetu fotografiral praktično vse vojne, vojaške spopade, genocide, take in drugačne zločine nad človeštvom, je v nekem intervjuju dejal, da »nikjer na svetu človeško življenje ni bilo tako malo vredno kot na območju nekdanje Jugoslavije«. Ali se je Futy tega takrat zavedal, ne bomo izvedeli nikoli. Ko je septembra 1992 po naročilu Sipe spet odhajal v Bosno, ga je njegov oče rotil, da naj ne gre in naj raje odide v Afriko, kjer je varneje. Ni ga poslušal in že nekaj tednov kasneje se je s pomočjo vodiča Ramiza Talovića iz takrat že obkoljenega Sarajeva poskušal prebiti v dolino Drine, točneje v Goražde, kjer naj bi se dogajali hudi zločini. Žal sta z vodičem na poti zašla in padla v roke

srbskim paravojaškim enotam. Najprej so ju brutalno pretepli, nato pa odvedli v zapor v Foči; bil je na ozemlju, ki so ga takrat nadzirali Srbi. Od takrat dalje je za Futyjem za nekaj časa izginila vsaka sled. Njegovi prijatelji in starši so sprožili iskalno akcijo, a takrat, ko se je vojna v Jugoslaviji pravzaprav šele začela močno razplamtevat, je bilo nemogoče pridobiti kakršne koli informacije o njegovem izginotju. Zato so ga kaj kmalu razglasili za pogrešanega.

Zgodba o njegovem izginotju in usodi se je začela odvijati šele leta 2005, ko je Amor Mašović, ki je takrat predsedoval državni komisiji za preiskavo vojnih zločinov, prejel anonimno pismo z namigi o množičnem grobišču, v katero naj bi bili odvrženi usmrčeni ujetniki iz KPD Foča. Po doslej znanih podatkih so Futyjevega vodiča po 33 dneh, po posredovanju lokalnih politikov in njegove družine, izpustili na prostost. Futyja pa so ves čas imeli zaprtega v samici, v njej pa je po pričevanju zaposlenih v zaporu neprenehoma požvižgaval in pel neko melodijo. Ker so ob zajetju pri njem našli posnete filme, ki jih je v dneh pred tem posnel med hrvaškimi policisti, in ker pri sebi ni imel nobene novinarske izkaznice ali akreditacije, so ga seveda obravnavali bodisi kot vohuna bodisi kot sodelavca hrvaških oboroženih sil, vsekakor pa kot nevarno osebo, ki je poleg vsega bila priča številnih zločinov, ki so jih takrat na območju Bosne storile srbske vojaške in paravojaške enote.

Zgodaj zjutraj, 11. decembra 1992, so Futyja skupaj s šestimi muslimani pod pretvezo, da jih peljejo na izmenjavo ujetnikov, najprej zbrali na dvorišču zapora in jih nato odpeljali neznano kam. Trinajst let pozneje, leta 2005, so ob anonimnem namigu lokalne oblasti s pomočjo mednarodnih komisij za odkrivanje množičnih grobišč v 32 metrov globokem breznu Piljak, ki leži kakih 25 kilometrov

jugovzhodno od Foče na planini Maluša, na nadmorski višini približno 1.200 metrov, odkrile več kot 80 trupel usmrčenih zapornikov iz KPD Foča. Med njihovimi ostanki so našli vsaj dva para belih adidas, kakršne je takrat, ko se je še zadnjič odpravil v Bosno, nosil tudi Futy. Ker analiza DNK takrat ni bila opravljena, njegova smrt še vedno ni popolnoma potrjena, a vsa pričevanja in posredni dokazi govorijo v prid dejstvu, da je Futy žal eden izmed več kot 430 ujetnikov iz KPD Foča, ki so jih v vojni vihuri usmrtili pripadniki srbskih vojaških ali paravojaških enot.

Vojna na ozemlju nekdanje Jugoslavije se je po Futyjevem izginotju in smrti pravzaprav šele dodobra razplamtela. Spomnimo se večletnega trpljenja obkoljenega in obleganega Sarajeva, pokola v Srebrenici, zločinov na Kosovu, ki so posledično privedli do Natovega bombardiranja Srbije ... Futy bi bil takrat zagotovo zraven. Čisto blizu, med vojaki v prvih bojnih vrstah, med svojimi vrstniki. Še vedno bi bil oblečen v kavbojke in obut v bele adidaske s črnimi črtami in še vedno bi »hodil po zemlji, a se je ne bi dotikal«. Še vedno bi ljudem okoli sebe delil tisti svoj nalezljivi, hudomušni, na trenutke demonski smeh ..., kot je svojo reportažo zaključila Alexandra Boulat, »se je na Balkanu smrt spet strgala z verig in spet se nam zdi, da slišimo Futyjev nori smeh ...«.

Tomo Jeseničnik

“Jaz bi to rad znal.
Kdaj bom jaz to
znal?

Futy. Večkrat je sam pripomnil, da je to njegovo 'partizansko' ime. Ime bojevnika, borca. Podedovano po očetu.

Mama Irena mu je v tistem času, v drugi polovici sedemdesetih, dvanajst-, trinajstletnemu, jo slišim še zdaj, ljubeče govorila »naš Lojzek«.

Govorimo o Alojzu Krivogradu ml., velikem imenu slovenskega novinarstva, sinu Alojza Krivograda, profesorja zgodovine, in Irene Krivograd, profesorice umetnostne zgodovine. Oba sta bila tudi moja učitelja na gimnaziji. In smo bili pozneje še dobro desetletje kolegi pri skupnem delu.

Futy 1.

Odbojka na Ravnah je bila takrat visoko. Domala vsako drugo leto smo igrali kvalifikacije za I. zvezno jugoslovansko ligo. In DTK je bil že kar pretesen za vse, ki so navijali za nas, za OK Fužinar.

In med njimi je bil, zvesto, kar blizu igrišča, tudi Lojzek. Pa ne samo to. Bil je tako navdušen, da je pogosto prihajal gledat tudi naše treninge. In takrat je postal Lojzek moj mali veliki prijatelj. Po treningu, kakor koli že utrujen, nisem mogel mimo njega. In sem potem, po koncu treningov, še pogosto imel dodatne kratke treninge.

On, tako otroško neposreden, vedno vesel in vedoželjen, ni nehal spraševati. Vse 'sorte'. O odbojki največ.

»Kako to odbijate s prsti? Sem 'probal', pa ne gre. Jaz bi to hotel znat'. Me boš naučil? Ti pa, da gre žoga kar čez celo igrišče,« se ni nehal čuditi in spraševati. »Pa to, kako tiste 'šuse' lovite. Sem doma atija vprašal, kaj pomeni 'čekič', pa je rekel, da je to eno tako majhno kladivo.« In potem kar hitro nadaljeval: »A ni kladivo, bolj ko 'uni' Španži Lojz, pa Taubi (op. avt.: Branko Golob), pa Marjan (op. avt.: Ban), ki 'majo take šuse', zabijejo?« Sem mu dal prav. In mu tudi podrobneje razložil poreklo imena in način, kako loviš 'na čekič'.

Ne bom pozabil: ko sem končal, je bilo videti, da se je sprijaznil s povedanim, a je vseeno malo tišje pripomnil, ali si ne bi vseeno izmislili kakšnega drugega imena za to. In sem ga vprašal, kakšno bi on dal.

»Tako, bolj – 'v naročje' ...« In hitro dodal: »No, a lahko ti mene kar danes začneš učiti, to s prsti?«

Sva kar začela: položaj prstov, rok, telo v prežo, noge pripravljene za ples. Sem ga vprašal, če ima doma žogo.

»Ja, nogometno.«

Da bo to težje, sem mu rekel in mu dal odbojgarsko za domov z navodilom, naj najde steno in vanjo odbija. In mu zabičal, da naj tega nikakor ne počne v dnevni ali v kaki drugi sobi. In da naj vadi, vadi in vadi.

Je prihajal potem, z žogo, še pogosteje, že kar na vsak drugi trening. Sva sproti in tekoče popravljala. Enako za 'v naročje'. Napredek je bil viden. Rastlo je, vidno, tudi njegovo veselje. Je priznal, da 'vse skup ni tako enostavno, kot zgleda'. A je vztrajal. »Kdaj bom jaz to

znal? Spet ste zmagali. Spet ste 'doro špilali',« je neki dan v kadi zavil glavno vprašanje.

»Vidiš, tu je koš, tu je raketa,« sem mu pokazal. »Mi v koš odbijamo od tam, z vrha rakete, ti boš pa od 'tod',« sem rekel in mu izmeril pet korakov izpod koša. »In ko boš zadel in ko boš zadel še večkrat, tako iz prstov – odbojkarsko, boš znal.« Nisem pozabil tistega iskrivega, svetlega pogleda. Je bilo čutiti, da se je odločil, da bo vztrajal do konca. In je. Nekaj mesecev pozneje, ko je zadel – kakšno zmago slavje. Krik, kakor Arhimedov:

»Ja, ja, zdaj sem najboljši, zdaj sem prvi v familiji!«

In potem, čez kakšno minuto, še:

»Bom še svojo sestro naučil. Če bo 'hotwa',« je še dodal po kratkem premolku. Tišje.

Futy 2.

Futy. Potem, približno 15 let pozneje, je bil Futy uradno, s tem imenom, že mednarodno priznan vojni reporter, ki je svetu slikal, kaj se je dogajalo, ko je Jugoslavija šla na kose. To je bil čas, ko so JLA, Arkanovi četniki in druge paravojaške formacije s plenjenji in občasnimi poboji pravo vojno šele kurili na način, da bi bilo videti, da sta za vse kriva t. i. 'bratstvo in enotnost' – torej huda notranja nesoglasja narodov in narodnosti, ki da naj neizbežno vodijo v konec in razpad v krvi. Šlo je za pristop, prikrit in perfiden, ki se je pozneje udejanjal kot 'dogovoreni rat' med Miloševićem in Tuđmanom, med Srbijo in Hrvaško, orkestriran s strani velikih 'varuhov' tega našega planeta tako, da bi/je bilo videti, da gre Jugoslavija v vojno in s tem

v svoje razsutje iz sebe same. Da si je Jugoslavija sama kriva za vse. Aktualno: vsaka podobnost z dogajanjem v Ukrajini, ali Gazi, ali v Siriji, ali Iraku je zgolj neslučajna. Pristop je bil preverjen tudi in že na Jugoslaviji in zanesljivo deluje.

V začetku devetdesetih je bila situacija v Jugoslaviji še ambivalentna, še v megli. Prava vojna je šele prihajala. JLA in arkanovci ter naveza Milošević-Tuđman so še močno skrivali svoje prave karte.

Situacija je bila taka, da smo mi iz Slovenije še lahko šli na morje. Mi smo leta kampirali v zalivu, nedaleč od paškega mostu. Takrat zadnjič. Bilo je v začetku avgusta. Futy nas je prišel obiskat na poti v Bosno. Me je potem vprašal, če sem že bil v Goraždu, pa sem mu rekel, da blizu, da sem bil v Foči, in ga v šali vprašal, če ima 'akega Andrića' s seboj, ker tam je Drina, ena zame najlepših rek. Je rekel, da Čuprije še ni prebral do konca. Povečerjali smo v gostilni 'Kod dva Roka'. In se pozdravili.

Usedel se je v svoj izdelani avto različnih barv in delov ter lukenj, ki pa niso bile od rje.

Josip Košuta

Deček iz

9a

Še zdaj vidim prizore, kako iz vhoda 9a pridrvi droben deček in se zapodi med visoke topole, ki jih že zdavnaj ni več. Bil je kot kapljica živega srebra, ki jo razživi vsak premik. Deček je bil Alojz Krivograd. Iz našega bloka so se Krivogradovi lepega dne izselili v svojo novo hišo.

Alojz Krivograd, takrat že dobro znan kot Futy, je v atelje Stojana Brezočnika prihajal pozneje iz vojne. Čeprav odrasel in s težkimi izkušnjami, izčrpan in utrujen, je bil še vedno živo srebro. Njegovi obiski so bili kot performansi, polni groze, presunljivi, a ne brez duhovitosti, ki mu je bila lastna, ne brez čistosti njegove duše, ko je pripovedoval življenje vojne in o sebi v njej. Bil je tako poseben in drag kot nihče drug njegove generacije.

Na tem mestu se mi zdi, da velja, bolj kot podrobnosti mojih osebnih spominov, zapisati, da so se ga v Sloveniji največkrat spomnili novinarski kolegi v reviji Mladina, pokojni novinar Marjan Jerman pa o njem piše v knjigi Iz pekla. Balkanska istraživačka mreža (BIRN) v knjigi Last Despatches navaja 155 imen novinarjev, ki so umrli v vojnah po razpadu Jugoslavije, med njimi je Alojz Krivograd - Futy. Hrvaški spletni portal Nacional je leta 2005 objavil, kako je Futy leta 1989 prišel v 12. nadstropje redakcije Start v Vjesnikovem nebotičniku in ponudil sodelovanje: »Nije postavljao nikakve uvjete, nije unaprijed tražio dnevnice, nije se raspitivao koliko će mu platiti za objavljene fotografije (nismo znali da je student novinarstva u

Ljubljani). Ostavljao je dojam zaigrana dječaka, a i takva je i bio rasta, s pomalo riđim brkovima i šiljatom bradicom, uvijek u pokretu, žustar, spreman da demonstrira najhitrije okidanje i još brže vađenje filma iz fotoaparata, kao dokaz da mu nitko ne može oteti snimljeni materijal. A snimao je kao da puca, iz posve nemogućih položaja, odozgo, odozdo, sa strane, brže nije pucao ni Antonio Banderas u filmu *Desperad*.«

Enega najljepših spominov je objavil vrhunski hrvaški novinar Boris Dežulović, ki je Futyja srečal v Sarajevu in o tem zapisal:

»Kdo bi mogel razumeti nepozabnega Alojza Krivograda - Futyja, čudaka, ki je tiste noči v Mirovi gostilni, ko smo se ob polnjenih paprikah in rdečem vinu izpovedovali drug drugemu, dobesedno tako opisal svoj življenjski sen: nabaviti rožnatega hrošča in ga hermetično zapreti, da se lahko vanj vstopi samo skozi streho, potem pa ga napolniti z vodo in ribami, sesti med njih z masko in kisikom.«

»J... ga Futy, kakšen je to življenjski sen?« ga je vprašal Predrag. Ni to, kot je pojasnil, ampak je življenjski sen v taki vožnji srečati policista in videti njegovo 'faco'. »Eto, to je moj življenjski sen.«

Zlatka Strgar

“Pa ovaj je stvarno

ludak

Bilo je v marcu leta 1990. V Zagrebu sem v največji optiki takratne domovine pridobivala znanja za svojo poklicno pot. Bil je lep, sončen dan, a vzdušje med ljudmi je bilo daleč od tega. Vse se je odvijalo v senci dogodkov v Pakracu in Kninu.

Tistega dne sem delala v dopoldanski izmeni. Nenadoma so se odprla vrata, na pragu se pojavi meni znana, a nepričakovana postava. Tak kot vedno, v svoji bojni opremi, obveznem brezrokavniku. Ko me zagleda, dvigne roke, teče do sredine lokala, se pri tem na glas smeji in spusti tisti svoj značilni bojni krik z jezikom ter se nekajkrat prikloni.

Ne me 'basat' ... Futy??? FUTY!

Kolegice ob meni seveda gledajo več kot debelo ... »Pa ko ti je taj?«

»Pa ko ti je taj?« ponovi Futy in reče: »Pa ko, pa rođak!«

Odidem izza pulta, veselo se objameva, ok, pustimo higienski minimum, takrat ni bil pomemben, in glede na to, da sem bila njihova omiljena 'slovenkica', odmor za kavo ni bil problem. Na hitro, seveda.

Njemu se je, kot vedno, mudilo, pokupil je vso zalogo filmov, kar smo jih imeli, ves navdušen, da je končno prodal Sternu celostransko fotografijo, da se tudi drugi zanimajo zanj. Oglasil se je pri Globusu, s katerim je sodeloval, ter v svojem elementu pripovedoval, kako mu je s fotografijo končno uspelo in da je divje, divje ... Da se dogaja. Da je to to, kar je iskal.

Na kavi se nama je pridružila kolegica. »Pa ovaj je stvarno luđak ...« je komentirala.

Jaz sem se samo nasmejala: »Višnja, to je pa Futy. On je poseban ...«

»Al stvarno jeste.«

Čas je minil seveda prehitro, lahko bi ga poslušala še in še, takrat sem ga bila zares vesela. Pa se je dogajalo in zgodilo preveč. Bilo je zadnjič, ko sem ga videla.

Ko sem kasneje v nekem ameriškem filmu prepoznala njegov lik – 'norega' slovenskega fotografa, sem se ganjeno nasmejala. Točno to je bil. Nor. Poseben. Futy.

Mateja Kožar

Futy: Ljudje
morajo izvedeti
resnico

V dveh življenjskih obdobjih sva bila sopotnika. Prvič v najzgodnejšem otroštvu, v vrtcu, in drugič v času mladostniških iluzij, sanjarij in neomajnega poguma, v gimnaziji.

Iz vrtca, predvsem iz male šole, se Futyja spomnim kot dečka z malo aktovko (formata A5), v kateri smo nosili zvezek, svinčnik in kakšno barvico. Ko smo s Čečovja vsako jutro skupaj hodili v vrtec ob Suhi in popoldne nazaj, je bil Lojzi središče dogajanja. Še zdaj se spomnim njegovih razprav, monologov in razlag. Ves zavzet in osredotočen je pripovedoval in debatiral ter s torbico klatil naokoli. Ne spomnim se vsebine pogovorov, še vedno pa občutim toplino in radost, kako smo stikali glave in odkrivali skrivnosti sveta. A Lojziju to ni bilo dovolj, po pripovedovanju moje mame je že v vrtcu odšel za svojimi sanjami. Peš. Pri Votli peči ga je nato nekdo ustavil in Lojzi mu je povedal, da »gre malo svet pogledat«.

Krivogradovi so leta 1970 začeli graditi hišo v Dobji vasi. Nekega torka konec januarja 1971 sem z zamudo prišla v 'malošolsko' učilnico in pokala od ponosa, saj sem dobila bratca. Lojzi je imel nešteto vprašanj, nato pa je postal zamišljen in nekako otožen. Gospa Irena je dobro leto kasneje, ko se je že s hčerko sprehajala po Ravnah, moji mami zaupala, da je Lojzi doma žalostno vprašal: »Ali naša hiša res toliko stane, da si ne moremo privoščiti še enega otroka?«

Tudi v gimnaziji sva bila sošolca. Takrat je že dokončno oblikoval svoj socialni čut in hrepenenje po spoznavanju sveta. Neumorno je fotografiral dogodke na šoli in izven nje. Velikokrat nas je tudi portretiral in za vedno sem mu hvaležna za lepe spomine, ohranjene na črno-belih fotografijah.

V drugem in tretjem letniku se je nepričakovano odpravil v svet. Obakrat se je po nekaj tednih vrnil domov, v objem presrečne mame. Precej skesanega in pohlevnega ga je poslala k meni po šolske zvezke. Menda sem lepo pisala, in jima je prepisovanje učne snovi gladkeje šlo od rok. Se pa spomnim Futyja, kako sedi na tleh moje sobe opran, zlikan in počesan (tak je bil samo takrat; vemo, da mu sicer osebni videz ni veliko pomenil) ter pripoveduje zgodbe s potovanj. Lepe in navdušujoče, pa tudi manj lepe, ki so dale misliti in so ga tudi v nadaljnjem življenju gnale iskat resnico po svetu.

Najino zadnje srečanje je bilo naključno, nekaj dni pred njegovim zadnjim odhodom v Bosno. Na moje vprašanje, ali res mora iti, je odgovoril: »Polona, ljudje morajo izvedeti resnico!«

To je bil Futy – neumoren iskalec resnice in odličen kronist svojega časa.

Mag. Polona Frajzman

Biti **vojni**
poročevalec
ni le poklic

Spomin na Futyja mi prvenstveno odstre gimnazijske čase, ko še nisem vedela, da bom pozneje študirala novinarstvo in da bodo fotoreporterji del naše, moje stanovske povezave v Društvu novinarjev Slovenija. Tu in tam se je nenavaden možakar pripeljal pred našo ravensko gimnazijo s prerešetanim avtomobilom. Vedeli smo, da je izjemen fotograf, sin naše učiteljice zgodovine, ogromno prigrad je krožilo o njem, pritegnile so nas, nagovorile. Občudovali smo njegovo (p)osebno, slutili, da je drugačen, in četudi ga nismo osebno (s)poznali, smo vedeli, da mora biti v njem neka nemirnost, ki ga žene na bojišča, kjer nikoli ne bo miru.

Član našega novinarskega društva Futy po dostopnih podatkih ni bil, a morebiti je kdaj od novinarskih izkaznic kje staknil tudi kako 'pressico', s katero se je kje akreditiral. Svobodnjaki pogosto niso del združenj, čeprav so s tem bistveno manj zaščiteni, tudi zato, ker za sabo nimajo delodajalca – a kaj bi iz varnih in stabilnih okolij brez realnih predstav o humanitarnih katastrofah in delu v izrednih razmerah lahko (pre)sodili. Vsekakor je Futy tudi glede na mednarodne objave sodil med svetovna fotoreporterska imena.

Sposodila si bom besede Alija Žerdina, ki je v Mladini leta 2001, dobro desetletje pozneje pa še v Delu, odlično popisal in ubesedil domala vse, kar je treba ubesediti:

»Futy je bil terenski fotoreporter. Vojni fotoreporter. Fotoreporter, ki je delal v najbolj napornem in nevarnem sektorju pridelave informacij. Futy je fotografiral tisto, čemur bi lahko rekli prva bojna linija. Vendar vojne, v kateri je delal, niso imele prve bojne linije. Tam, kjer naj bi bila linija, ni bilo nič. Tam, kjer naj bi bilo varno zaledje, so paravojaške formacije pobijale civiliste.«

Junija 1992 je v Sarajevu umrl Ivo Štandeker, novinar, ki ni bil zgolj novinar. V Sarajevu je tedaj delal kot vojni poročevalec. Zakaj je vojni fotoreporter postal Alojz Krivograd - Futy, ki je bil, kot Ivo, ubit leta 1992, nekje v okolici Foče, se je vprašal Žerdin.

»Če bi dejal, da je oba gnala poklicna radovednost, bi povedal premalo. Seveda ju je zanimalo, kaj se dogaja v krajih, kamor običajni ljudje ne hodijo. A oba je gnala ideja, da bi običajni ljudje morali vedeti, kaj se dogaja v krajih, kjer ljudje trpijo, umirajo.

Biti vojni poročevalec ni le poklic. Poklic traja osem ur na dan, pet dni na teden, vmes je še 22 dni dopusta. Vojno poročevalstvo je nekaj več kot poklic. Traja 24 ur na dan, sedem dni v tednu, 366 dni na leto. Je tudi poslanstvo s svojimi etičnimi kodeksi, zavezami, ki ga ločujejo od poklica. Uporaba besede poslanstvo je sicer dvorezna, saj se morda komu zdi patetična. A recimo, da se opravljanje poklica od poslanstva ločuje po tem, da je poslanstvo povezano z zavestnim tveganjem, potrebnim, da je naloga, ki si jo človek zada, uresničena.«

Sama ne vem, ali fotoreporterji sploh kdaj razmišljajo o tem, da lahko vsak hip umrejo na kateri od podivjanih front, o tej tanki liniji (ne)bivanja. Poznavanje reporterskega poklica mi daje slutiti, da ne – da to v resnici niti ni vprašanje, čeprav si ga zastavljamo, ko delovanje vojnih poročevalcev merimo skozi optiko tveganja, strahu, poguma,

tudi adrenalina, ki poganja v nek nedojemljiv svet. Taki fotografi preprosto živijo za to, da delajo; to se mi zdi osrednja linija smisla v nesmiselnih pobijanjih.

V letu 2023 je bilo med opravljanjem dela po svetu ubitih 94 novinarjev, kar je 27 več kot leto prej, je razbrati iz poročila IFJ, Mednarodne zveze novinarjev. V Gazi je od 7. oktobra 2023 umrl več kot en novinar na dan. Po oceni zveze je vojna v Gazi za novinarje in medijske delavce najbolj smrtonosen spopad, odkar je leta 1990 začela šteti smrti novinarjev med opravljanjem dolžnosti. Že zgodovina Balkana, v katero se je zapisal Futy, je bila pretresljiva.

Petra Lesjak Tušek

Spomin bo ostal
za vedno

Leta 1991, ko je Futy poročal iz vojnega Vukovarja, sem opravljala dela poslovne sekretarke pri Območnem združenju Rdečega križa (OZ RK) Mežiške doline, s sedežem na Ravnah na Koroškem. Zaradi vojnih razmer na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini se je prek Civilne zaščite Republike Slovenije v občino zateklo več kot 400 beguncev iz nekdanje Jugoslavije. Večinoma so bile to matere z otroki.

Da bi se begunci počutili sprejete v novem okolju, smo organizirali številne aktivnosti in prireditve, na katere smo povabili tudi občanke in občane iz naše doline. Med drugim smo v Likovnem salonu na Ravnah pripravili razstavo unikatnih izdelkov in ročnih del begunk ter pribežnikov. K sodelovanju smo povabili tudi Futyja, da je obiskovalcem razstave in prebivalcem Koroške predstavil svoje fotografije in pogled z vojnih območij Hrvaške, predvsem iz Vukovarja. Z njegovih fotografij smo spoznavali tragične zgodbe in usode ljudi, ki so bili ujeti v vojno stanje. Za sodelovanje in pomoč pri izvedbi razstave se še danes najlepše zahvaljujem družini Krivograd.

Jeseni 1992 sta se v pisarni OZ RK Mežiške doline oglasila starša Alojza Krivograda - Futyja. Prosila sta za pomoč v obliki poizvedovalne dejavnosti, ki deluje prek Mednarodne organizacije Rdečega križa v Ženevi, saj se Futy s terena že več tednov ni javil dopisništvu, staršem ali prijateljem. Še isti dan smo izpolnili vlogo za mednarodno poizvedbo in jo naslovili na sedež Mednarodne organizacije Rdečega križa v

Ženevi. V Švici so prek Rdečega križa Hrvaške, Bosne in Hercegovine ter Srbije opravili vrsto poizvedb in med drugim prejeli informacijo, da naj bi bilo nekaj mednarodnih novinarjev zajetih na območju Foče in zaprtih v srbskih zaporih. Stekla je mednarodna akcija in nekaj mesecev kasneje je mednarodna delegacija Rdečega križa obiskala vojaški zapor v Foči. Prek mednarodne organizacije iz Ženeve smo prejeli obvestilo, da so zaporniki po posredovanem opisu osebe iz poizvedbe prepoznali Futyja.

Zaporniki so povedali, da je to pozitivno naravnano in vedno nasmejan Slovenec, ki naj bi bil vojni novinar, zato je zaprt v najstrožje varovanem delu zavora. Poročilo je navajalo, da je Futyja prepoznal tudi zaporniški brivec. Žal pa osebje zavora članom delegacije ni dovolilo vstopa v vse prostore zavora, zato so nam na Ravne sporočili le, da naj bi bil Futy zagotovo v tem zaporu.

Po prejeti informaciji smo se s Futyjevimi starši odločili, da ponovimo mednarodno poizvedbo, s tem da smo vse prejete informacije opisali in združili v novi poizvedbi. Zagotovili smo uradni prevod poizvedbe v angleškem jeziku in dodali fotografijo Futyja v pomoč pri njegovem iskanju. Tudi druga poizvedba je bila poslana na sedež Mednarodne organizacije Rdečega križa v Švico. Po daljšem obdobju smo iz Ženeve prejeli odgovor, da je bil spet opravljen obisk njihove delegacije v vojaškem zaporu v Foči. A tudi v drugo lokalne vojaške oblasti mednarodni delegaciji niso bile pripravljene posredovati nobenih informacij o našem pogrešanem krajanu in vojnem poročevalcu. Edini vir informacij so bili jetniki in zaporniki v Foči, ki so poročali, da je bil Futy skupaj z nekaj drugimi zaporniki odpeljan neznano kam in da ga v zaporu žal ne videvajo več. Tu se je sled za Futyjem izgubila.

Upanje, da se bo Futy javil, je ostalo še naprej. Njegovo iskanje se je nadaljevalo prek staršev, prijateljev, oglasov v časopisih, hrvaške policije, Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije, Mednarodnega Rdečega križa, Unproforja, oblasti HZ Herceg Bosne ter tiskovnih agencij, s katerimi je Futy sodeloval v Parizu, Londonu in na Dunaju. Šele mnogo let kasneje smo iz časopisa izvedeli, da so v bližini Foče našli jamo s posmrtnimi ostanki, med katerimi naj bi po vsej verjetnosti bil tudi naš Futy.

Spomin na edinstvenega Alojza Krivograda - Futyja in njegovo fotografsko delo bo z mano ostal za vedno.

Metka Apohal

Poizvedovanje
žal ni dalo
odgovorov

Alojza Krivograda ml. sem imel priložnost srečati v različnih časovnih obdobjih in ob bolj ali manj nepredvidljivih dogodkih. Vsak je bil po svoje zanimiv in nemalokrat neobičajen, ampak takšen je bil tudi Lojzi oz. Futy.

Prvič sem se na prošnjo njegovega očeta angažiral, ko se njegov sin ni vrnil iz vrtca. Našli smo ga, kako paradira proti Dravogradu, ker si je zaželel videti reko Dravo.

Prepevanje internacionale pod učilnico njegovega očeta ni nikogar več presenetilo. Tem bolj pa smo bili zaskrbljeni, ko je v svojih gimnazijskih letih izginil in se je po nekaj dneh vrnil iz Francije s pojasnilom, da ni bil sprejet v francosko tujsko legijo, domnevno zaradi premajhne teže in nizke rasti. Sledila je pedagoška kazen, starša sta si oddahnila, Futy pa je zrasel v oči svojih prijateljev do višine, ki bi najverjetneje zadostovala za sprejem v legijo.

Leta 1980 smo mu na takratni kulturni skupnosti s posebnim pooblastilom omogočili obisk Beograda, s katerega se je vrnil z edinstveno reportažo s pogreba predsednika naše takratne skupne države.

Nadaljevanje najinih odnosov je bilo zgolj posredno, a veliko bolj travmatično. Profesor Alojz Krivograd me je proti koncu leta 1992 poklical na Ministrstvo za zunanje zadeve s prošnjo, da skušam s pomočjo svojih diplomatskih virov preveriti ozadje izginotja njegovega

sina. Izrazil je skrb zaradi prekinjene komunikacije s sinom in bojazen, da bi se mu utegnilo zgoditi kaj tragičnega. Najprej sem se pozanimal pri njegovih kolegih v Ljubljani, med drugim je bil poznan med člani uredništva revije Mladina. Rezultat poizvedovanja je bil dokaj kontradiktoren in ni dal odgovorov na vprašanje, kje bi Futy utegnil biti. Neskladje je bilo tudi v časovnici njegovih kontaktov z novinarji in tiskovnimi agencijami. Ne nazadnje je to bil čas, ko med njegovimi kolegi niti ni bilo posebne zaskrbljenosti zaradi njegovega nejavljanja, češ da je to njegova dokaj ustaljena in ne povsem neobičajna praksa.

Poizvedovanja sem opravil tudi znotraj naših predstavništev na območju nekdanje Jugoslavije, a jim problem ni bil poznan. Pridobil pa sem podatek, da je Futy razpolagal s posebnimi pooblastili za prehajanje bojišč pod nadzorom nacionalnih vojsk. Za njegovo delo na terenu so bile takšne prepustnice seveda dobrodošle, a v primeru aretacije s strani paravojaških enot pa bi to utegnilo imeti usodne posledice.

Nekaj tednov po tem, ko iskanje ni prineslo konkretnih rezultatov, sem od našega vira v Zagrebu dobil nepreverjeno informacijo z opisom zgodbe osebe, ki ji je uspelo pobegniti s tovornjaka, ki je peljal skupino zajetih taboriščnikov iz Foče na neidentificirano lokacijo na meji med Republiko Hrvaško ter Bosno in Hercegovino na likvidacijo. Pripovedoval je o skupini zajetih moških, med njimi je posebej izpostavil mlajšega Slovenca, ki je pripovedoval, da je novinar, fotoreporter, ki dela za vrsto tiskovnih agencij, med drugim za francosko, in da živi s starši nekje v bližini slovensko-avstrijske meje. To je bila prva realna sled.

O domnevnem Slovencu, novinarju, ki si ga je zapomnil po bujnih dolгих laseh, je govoril tudi zapornik iz Foče. Z novinarjem sta si delila celico v zaporu v Foči. Krog je bil s tem nekako sklenjen.

Podatke o osebi, ki je domnevno prisostvovala pogovoru na likvidacijskem kamionu, sem posredoval očetu Alojzu Krivogradu. Po opravljenih pogovorih je na žalost tudi on lahko samo potrdil domneve, ki smo jih imeli od naših virov, da je bil Alojz Krivograd - Futy žrtev eksekucije s strani srbskih vojakov.

Nekaj let za tem me je oče ponovno kontaktiral s prošnjo, da bi svoje vedenje o izginotju sina predstavil tudi na sodišču v Slovenj Gradcu. Namen pričevanja je bil pridobitev mrliškega lista, s čimer bi se uradno zaključilo iskanje pogrešane osebe.

Andrej Logar

Kako se lahko
poklonimo
Futyju?

Znani bosansko-hercegovski novinar Mirza Čubro je v letu 2022 izdal knjigo z naslovom Ubijanje resnice o Bosni.¹ V njej je povzel življenjske zgodbe devetnajstih posameznikov, ki so med avgustom 1992 in 1995 na območju Bosne in Hercegovine izgubili življenje ali izginili med opravljanjem novinarskega in fotoreporterskega poklica. Med njimi sta žal tudi dva Slovenca: preminuli Ivo Štandeker in še vedno pogrešani Alojz Krivograd - Futy.

V luči obeleževanja šestdesete obletnice rojstva Alojza Krivograda - Futyja se čutim poklicanega, da delim nekaj misli, ne samo kot eden od Ravenčanov, ki smo njega in njegovo družino poznali, temveč tudi kot trenutni izredni in pooblaščen veleposlanik Republike Slovenije v Bosni in Hercegovini. Njegova mama Irena je bila v gimnazijskih letih moja profesorica zgodovine in umetnostne zgodovine, očeta Alojza pa sem poznal kot direktorja muzeja.

Futy je bil poznan tudi med mlajšimi generacijami. Posebno po razpadu nekdanje Jugoslavije, ko se je vojna vihra razplamtela na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini, nas je s svojim od strelskih krogel prerešetan avtomobilom, ki je bil polepljen z velikim napisom PRESS, opominjal, da v krajih njegovih reportaž poteka drugačna vojna. Skupini nadobudnih fantov je po enem od obiskov doma šaljivo razlagal, kako ga je napad zalotil v samopostrežni trgovini in kako so potem dolge ure mirovali na tleh med policami, s katerih so ob novih izstrelkih med njih padali razni artikli.

¹ Mirza Čubro: 'Ubijanje istine o Bosni', Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2022

Kolikor mi je znano, naj bi bil Futy zajet, ko se je odpravljaj na delo proti obkoljenemu Sarajevu. Naključje je, da te vrstice pišem prav v tem mestu, ki ga ni nikoli dosegel, v mestu, ki je trpelo v obroču zasede dolgih in nepojmljivih 1.425 dni.

Na obronkih Sarajeva, v predmestju Dobrinja, je bil 16. junija 1992 smrtno ranjen Ivo Štandeker, slovenski vojni poročevalec, ki je bil ranjen skupaj z ameriško fotoreporterko Jano Schneider. Njegove rane sprva niso bile usodne, a ju po pripovedovanju očividcev bosanski Srbi niso hoteli predati v bližnjo bolnišnico v Sarajevu čez vojno linijo, zato so oba odpeljali proti improvizirani bolnišnici na Palah. Iva so skrbele strelne rane in izguba krvi ameriške kolegice, zato ji je pomagal s kompresijami. Žal je zaradi nepravilne oskrbe sam izgubil preveč krvi in svoje življenje na pragu bolnišnice na Palah.

O Štandekerju na tem mestu pišem z razlogom. V spalnem naselju Dobrinja med bloki je postavljena spominska plošča in zasajena slovenska lipa, za katero skrbi Slovensko društvo Cankar iz Sarajeva. Na obletnico smrti v juniju polaga spominski venec župan Občine Pesnica, rojstnega kraja Iva Štandekerja. Oktet Pesnica, v katerem sodelujejo tudi njegovi prijatelji in znanci, zapoje nekaj slovenskih pesmi. Dogodek pomeni vsakoletno priložnost druženja veleposlaništva, sarajevskih Slovencev in Pesničanov.

V Pesnici je postavljena tudi spominska plošča. Štandeker je posthumno prejel častni znak svobode Republike Slovenije za izjemne zasluge pri obrambi svobode in uveljavljanju suverenosti Republike Slovenije. Leta 2019 je posmrtno prejel plaketo mesta Sarajeva, leta 2022 pa je postal častni občan Občine Pesnica.

Žal se na podoben način še ne moremo poklanjati v spomin pogrešanemu Alojzu Krivogradu - Futyju.

Ne glede na manjkajoče kamenčke v mozaiku iskanja odgovora glede končne Futyjeve usode menim, da je nekaj simbolnih stvari možno urediti. Korošci smo sicer znani po klenosti in verjetno tudi po trmoglavosti, obenem pa je med nami vedno dovolj posameznikov in družin, ki marsikaj v življenju počnejo drugače kot drugi. Vemo predobro, da nas bodo drugi cenili ravno toliko, kot bomo to znali sami. V tem kontekstu razmišljam o družini Krivograd, ki je med nami pustila poseben pečat, še posebno zaradi nedorečene tragedije, ki se je zgodila proti koncu leta 1992 v vzhodni Bosni nekje ob reki Drini. Zaslužijo si, da se jih spominjamo in s tem prenašamo zglede na mlajše rodove.

Ob nastopu mandata veleposlanika sem občinskemu vodstvu Raven na Koroškem predlagal, da glede obeleževanja Futyjevega imena naredimo korak naprej. Predlagal sem, da bi mogočni kostanjev drevored, ki se spušča od ravskega grajskega kompleksa proti naselju Janeče, danes sprehajališče, poimenovali po družini Krivograd. Upam, da se bo s predlogom strinjala sestra Aleksandra. Po tej poti so hodili vsi Krivogradovi od doma na Dobjem dvoru v osnovno šolo, gimnazijo in muzej, Futy pa je seveda tisti klanec premagoval tudi s svojimi dobro opaznimi avtomobili.

Na začetku oz. na vrhu 'Poti Krivogradovih' bi lahko postavili spominski napis, ki bi sprehajalce podučil o vlogi in usodi naših treh krajanov.

Vsaka obletnica je svojevrsten opomin. Futy ima žal znan le datum rojstva. Po naravi je bil avanturist in oseba, ki se v iskanju resnice ni bal približati mejam in jih celo prestopiti. Obenem ga je iskreni avanturizem peljal daleč od Koroške in na Koroško se je dosledno vračal. Retorično vprašanje je tudi, kako uspešno bi nadaljeval fotoreportersko kariero in koliko zgodb bi nam približal s svojim delom, če po njem ne bi posegli tisti, ki so se necivilizacijsko odločili odstranjevati ljudi, ki so svetu odpirali oči ob najtemnejših dejanjih v Evropi po drugi svetovni vojni.

Čakanje na končni odgovor o usodi pogrešanega Futyja nehote spominja na dramo Slavka Gruma Dogodek v mestu Gogi. Notranjepolitična situacija v razdeljeni Bosni in Hercegovini, kjer rane neverjetne morije še zdaleč niso zaceljene, in zanikanje storjenega v delih države oz. v določenih krogih sta delna sokrivca, da obstaja veliko število žrtev vojne v devetdesetih letih, ki še niso bile identificirane. Pot sprave bo med drugim mogoča najprej s priznanjem vsega storjenega, obsodbo vseh vojnih zločincev in s skupnim prizadevanjem za vizije prihodnosti, ki bodo jamčile mir, prosperiteto in sobivanje različnosti.

Damijan Sedar

FUTY **prvič,** **zadnjič in** **nikoli več**

pišem na zadnji dan

pišem pesem
ki jo nosim v sebi
že več kot trideset let
natančneje dvaintrideset let
in še v tem trenutku ne vem
če jo sploh želim deliti

ta pesem je v meni
kot klop pod lipami
tistega dne
leta 1992
Ravne na Koroškem

z možem
sediva med njegovimi prijatelji
vse je kot veter v krošnjah
sproščeno in nasmejano

potem se z otročjo zagnanostjo
v avtu po klancu navzdol pripelje on
avto ves škripajoč
in prestreljen
iz njega skoči velik fotoaparat
še nato on

še dolgo se v avtu
kotalijo jabolka
to mi pove kasneje

stopi za zid stavbe
in se igra
kot da ima v roki mitraljez
bliska v nas s fotoaparatom

oh ti prekleta preprostost
kako nas je vesel

čuden brezrokavnik
bojne barve z žepi
vsega je preveč

vrine se točno med naju
in se zahihita
tukaj bom sedel

ne počaka na odgovor
že zлага vse
kar ima v žepih
točno pred moje oči

tukaj imam hrvaško prepustnico
tukaj imam srbsko
tukaj imam francosko
zanje delam

otroško vrta vame
drzno kljubuje
naivno utripa s trepalnicami
in brezkraino izziva

ko dahnem ...

ljubi bog
tebe bo to pokopalo

moj strah ob njegovem navdušenju
in slikah pravih etničnih čistk

čudi se moji skrbi

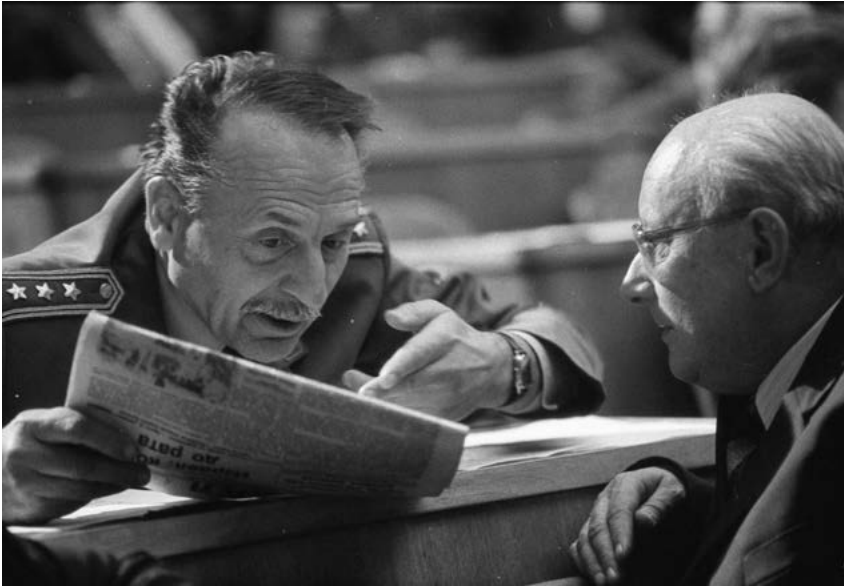
potem se zazre vame
se usede še tesneje k meni
in reče
a me bodo, a?

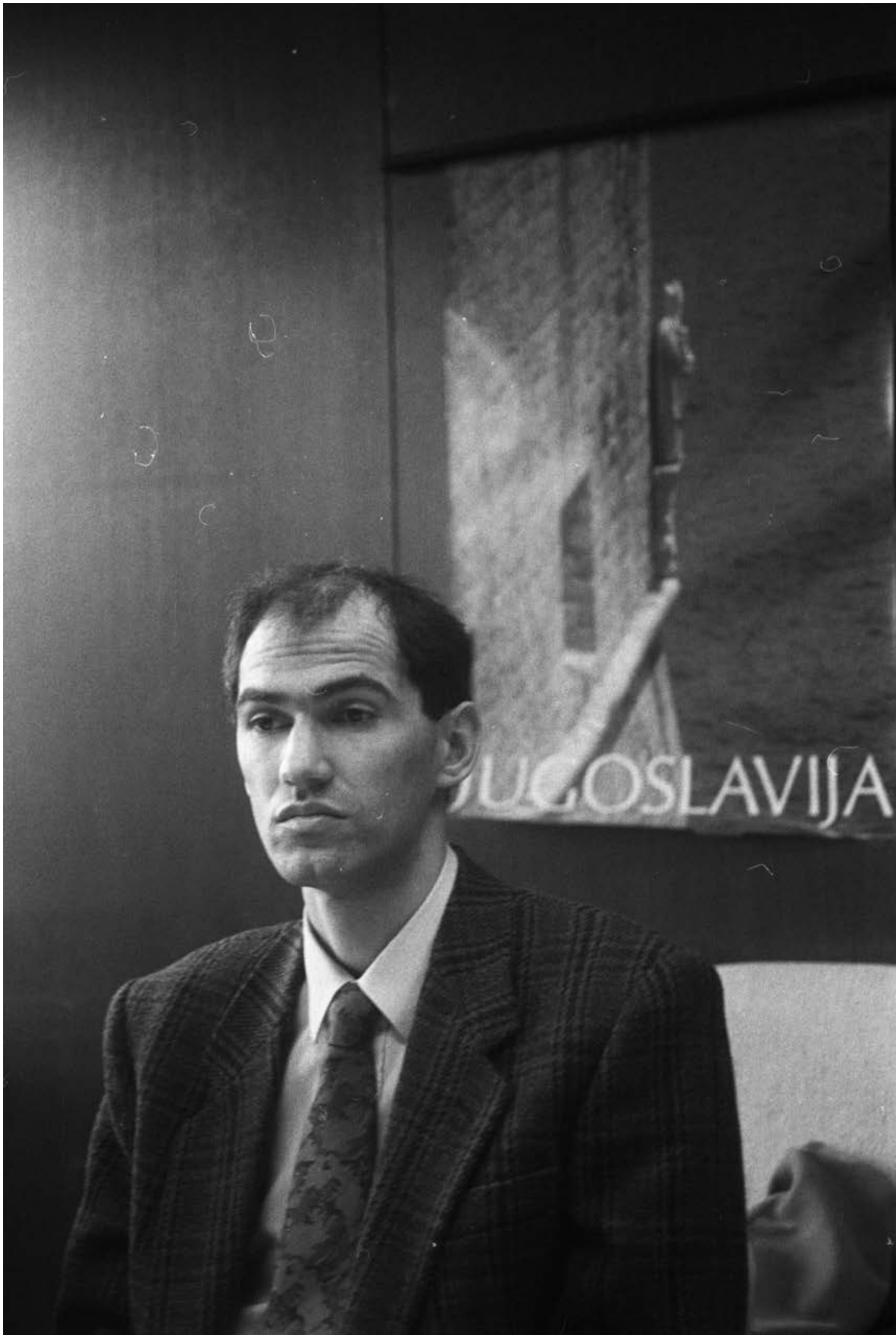
četniki?
ustaši?
če ne bi bil tako simpatičen
če ne bi bil v osnovi tako preprost
če ne bi iz njega žarela ta prekleta drznost
če ne bi iz njega vel ta njegov prav
da dela za človeštvo
če mu ne bi bila tako normalna ta prva bojna linija
če ne bi bil tako prepričan
da se njemu ne more nič zgoditi
če ne bi bil tako iskren v tem
kar je imel rad
če
če ...

ja
potem pač ne bi bil Futy
in jaz ne bi vohala smrti

Srbinje?
Foča?
ni te več
dveh ni več

Klavdija KIA Zbičajnik Plevnik

K-2

Jugoslovanske železnice

VOZNA KARTA

Blagajna 1001 POTNIŠKI VLAK

OD RAVNE NA KOROŠKEM 43501

DO KNIN 76260

VIA Zm Zag 01

Km 616 Razred 2 Vlak 1 2 3

Velja 10 dni 18.08.1981

Osnova popusta 2-15

Založba in tisk: birografika - tiskarna JZ, subotica

Štev. **0902**

Popust %	Štev. putnikov	Plaćano din.
30	001	17220
96	001	1200
		1680
		20100

Dodatna cena za vlak višje vrste

VSEGA 001

Kontrolne marke	
od štev.	kom.

A

RAVNE NA KOROŠKEM

do postaje

pri povratku:
od postaje

via

Postajni datumski žig pri odhodu	Postajni datumski žig pri povratku

Izdane vozne karte št.: 902

*) Te rubrike izpolni putnik pred nakupom vozne karte!
Tisk: Birografika ZTP JZ - Subotica, imetnik autorske pravice.
5621-989 - 200.000 kom. - Ponatis prepovedani!

Karta za vlak Nº 686335

Blagajna izdavanja	Broj blagajne	Broj izdavanja	Datum izdavanja
ZAGREB GLAVNI KOLODVOR	7010.010	686335	21.08.92

A

Od	ZAGREB GLAVNI KOLODVOR	X X X
Do	SLAVONSKI BROD	X X X
Via	NABIC, N.KAP	X X X

Vrsta vlaka	Razred	Km	Od	Do	Vrsta vlaka	Razred	Km
BRZI	2	0331	21.08.92.	22.08.92.	X X X	*	**

Br. putn. 001 Povrat RVC

K-2 R

U 2000 2561912

(Štambilj)

Serijski: A **RAČUN br.** Nº 81832

Kupac:

Količina	Jed. mjere	Naziv robe	Cijena	Iznos
		Taxi usluga		
		Zoolor-Split		130 \$

Polpis Bogdan

2022

Blagajna izdavanja

od ZAGREB GLAVNI
Do SLAVONSKI BROD
J.C. N. KAP

Do SLAVONSKA, N. KAP

Via NAB

Vrsta vlaka

	Razred
--	--------

km

PO

vril

1977

auth. 000000

putin

SUBJECT

TECHNICAL DATA

Km'vay

ÖSTERREICH

AUTRICH

Aufgabeschein

Der Absender wird gebeten, den stark umrandeten Teil auszufüllen

Kay's Kindergarten
Peggy Lou
Kane

Bestimmungsort
(Postleitzahl)

Aufgabennummer

Gewicht

Be- förderungs- gebühr	S
------------------------------	---

Sonstige
Gebühren

Laufzeit-
zusage ①

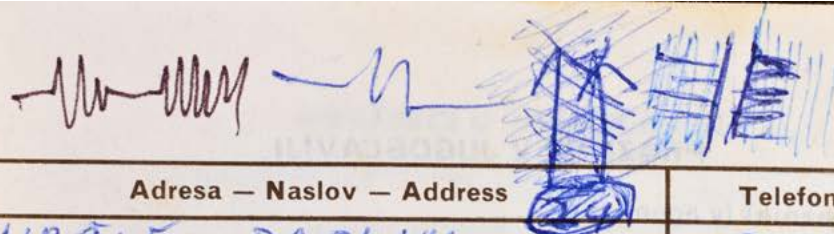
Besondere
Vermerke

SUBJECT

TECHNICAL DATA

ALO.

Adresa — Naslov — Address	Telefon — Phone
URSIC JASHIN - Robin dvor	-83-160
FAKS ST. ZADEVE radio	061-341-461
ISTOK WOLC MB	-34-040-
NIKA	862-647
ZORAN	861-340
RAF	861-290
GUDELJ SIMU omledinska 8 5500 8, BRD	
MATJAZ	878-254
DAVID TASIO Cesta Mostovica 70 St. dom, Gerbičeva	
KEAJEVVA SEVANS VUZENICA	878-220
Moja	-861-147
Andrej Logar 861-	-861-500
fov. EDI Lorber	-861-973
Dobrin Miha Tebi R	pp. 9, 61154j
fotom USA	
FRANC WAKOUNIS 9943	
Naš tehničelovec	04222-512528-28
Barbara	59-550
Robert Petko Reza Blok C	/102 ali 145 katje
David tosić Dello 14 stok	
Badnjar Desimir	Dom 7LA Pirk
Toto Frima	
Kuin der street 28'	
1079 DL Amsterdam	

Adresa — Naslov — Address
fov. Marjan Kolar
Kom. R. občinski kom. ZKS
sekretar
organizacija / R.
(SZOL)
šipčino olcine
Denis Izovska cesta
287
ALDO PIPAN 993
34128 TRIESTE
VIA DEL TIMO 42
Denis Rozina Javornik
GLIGOR ATANASOVSKI
Matej RUS
Radović-Peter Fgordana
Mare - Darifan
Bizjanova 23 / Marijeta
Siscenska druga postojka
Karadzija -
Evergon P.O. BOX. 119
OTTOVA, entorvo
E 1N 8V2

Telefon — Phone
 861-246
 861-834
 861-835
 — 11 —
 VFF, 040-827281
 040-51048
 85tuk FSPN
 061-346-370
 861-313
 342-603
 no phone
 5/22/72
 861-571
 HSA A
 Comosa

FROM SIPA-INFOS
 1991. 5.14 16:14
 P. 1
Sipa Press
 TO WHOM IT MAY CONCERN
 SIR,
 14 MAY 1991
 I AM FAXING YOU TO ASK THAT YOU CREDENTIAL OUR PHOTOGRAPHER, ALQJZ KRIVOGRAD, WHO IS ON ASSIGNMENT FOR US IN YUGOSLAVIA. MR. KRIVOGRAD IS A HOLDER OF A YUGOSLAV PASSPORT NUMBERED S 576734 AND HAS BEEN ON ASSIGNMENT FOR US COVERING THE RECENT EVENTS IN YUGOSLAVIA.
 SIPA PRESS IS THE SECOND LARGEST PHOTO AGENCY IN THE WORLD WITH OVER SIXTY AGENTS WORLDWIDE. SIPA PRESS WORKS WITH SUCH CLIENTS AS PARIS MATCH, STERN, LIFE MAGAZINE, TIME AND NEWSWEEK TO NAME A FEW.
 I WOULD APPRECIATE ANY AND ALL ASSISTANCE YOU MAY BE ABLE TO OFFER OUR PHOTOGRAPHER WHILE HE COMPLETES HIS ASSIGNMENT. SHOULD YOU HAVE ANY QUESTIONS CONCERNING SIPA PRESS OR MR. KRIVOGRAD PLEASE FEEL FREE TO CONTACT US AT THE NUMBERS LISTED BELOW. I THANK YOU IN ADVANCE FOR YOUR CONSIDERATION OF THIS REQUEST.
 ZIYA DANISHMEND
 FEATURES EDITOR

134021

▷ 7A

2

8

KODAK 5053 TMY

▷ 8A

3

9

KODAK 5053 TMY

▷ 9A

▷ 1A

2

▷ 2A

3

KODAK 5053 TMY

14

KODAK 5053 TMY

15

KODAK 5053 TMY

▷ 3A

▷ 13A

14

KODAK 5053 TMY

20

▷ 14A

15

KODAK 5053 TMY

21

▷ 15A

KODAK 5053 TMY

▷ 19A

20

KODAK 5053 TMY

32

▷ 20A

21

KODAK 5053 TMY

33

▷ 21A

KODAK 5053

▷ 31A

32

▷ 32A

33

▷ 33A

4
10

KODAK 5053 TMY
▷ 10A

5
11

KODAK 5053 TMY
▷ 11A

6
12

KODAK 5053 TMY
▷ 12A

7
13

16
4

KODAK 5053 TMY

17
5

KODAK 5053 TMY
▷ 5A

18
6

KODAK 5053 TMY
▷ 6A

19
7

16
22

▷ 16A
KODAK 5053 TMY

17
23

▷ 17A
KODAK 5053 TMY

18
24

▷ 18A
KODAK 5053 TMY

19
25

22
34

▷ 22A
KODAK 5053 TMY

23
35

▷ 23A
KODAK 5053 TMY

24
36

▷ 24A
KODAK 5053 TMY

25
36

34
35

▷ 34A

35
36

▷ 35A

36
36

▷ 36A

ZAFER!

16.3.92
BEOGRAD

Hey!

- Pick up the films
from GAMA. 4 rolls of
the VN troops!!! they
are now in Paris!!

With all regards!

Futy

Spoznala sem ga ob vstopu v gimnazijo. Bil je poseben, nemiren, a prijazen in zelo dobrosrčen. Futy je bil vedno tam, kjer se je kaj dogajalo.

Moj zadnji spomin nanj sega v leto 1989. Odhajala sem iz službe, peš, po Šolski ulici proti Glavnemu trgu in že od daleč zagledala Futyja. Tudi on me je opazil in mi nasmejano stopil naproti. Oblečen je bil v isto jakno, ki jo je imel že pred leti, čez ramo je imel torbo in v rokah seveda fotoaparat, pač Futy v akciji ... Oba sva bila presenečena in vesela srečanja.

»Kaj pa ti v Slovenj Gradcu?«

»Pravkar prihajam iz Ljubljane, pa sem se ustavil, da posnamem kako fotko, saj tukaj ravno zdaj Ivan Kramberger predstavlja svojo knjigo.«

O Krambergerju smo več slišali v naslednjih letih, a Futyju je bil zanimiv že takrat. Ko sva stopila nekaj korakov naprej, sem zagledala množico okrog rdečega športnega avtomobila, v katerem je sedel mož z opico na rami in podpisoval svoje knjige. Prej sploh vedela nisem, da je v mestu kaj posebnega, ampak Futy je bil že tam, vedno v pravem času v lovu za zanimivimi posnetki ...

To je bil Futy! Takrat sem ga zadnjikrat videla.

Evgenija Cesar

THE EUROPEAN

No 0060 JUNE 28 - JULY 4, 1991

READ EUROPE'S FIRST NATIONAL NEWS

EXCLUSIVE

The deal that Gorbachev will offer the world

A CONFIDENT President Mikhail Gorbachev has reaffirmed his determination to transform the Soviet economy, brushing aside criticism from old-style communists uneasy about next month's G-7 meeting in London.

The Kremlin leader stressed that he would present a single "Gorbachev plan" on the economy to leaders of the seven industrialised countries. But he said that he would couple it with stress on the importance of the success of perestroika, not just for the Soviet Union but also for rest of the world.

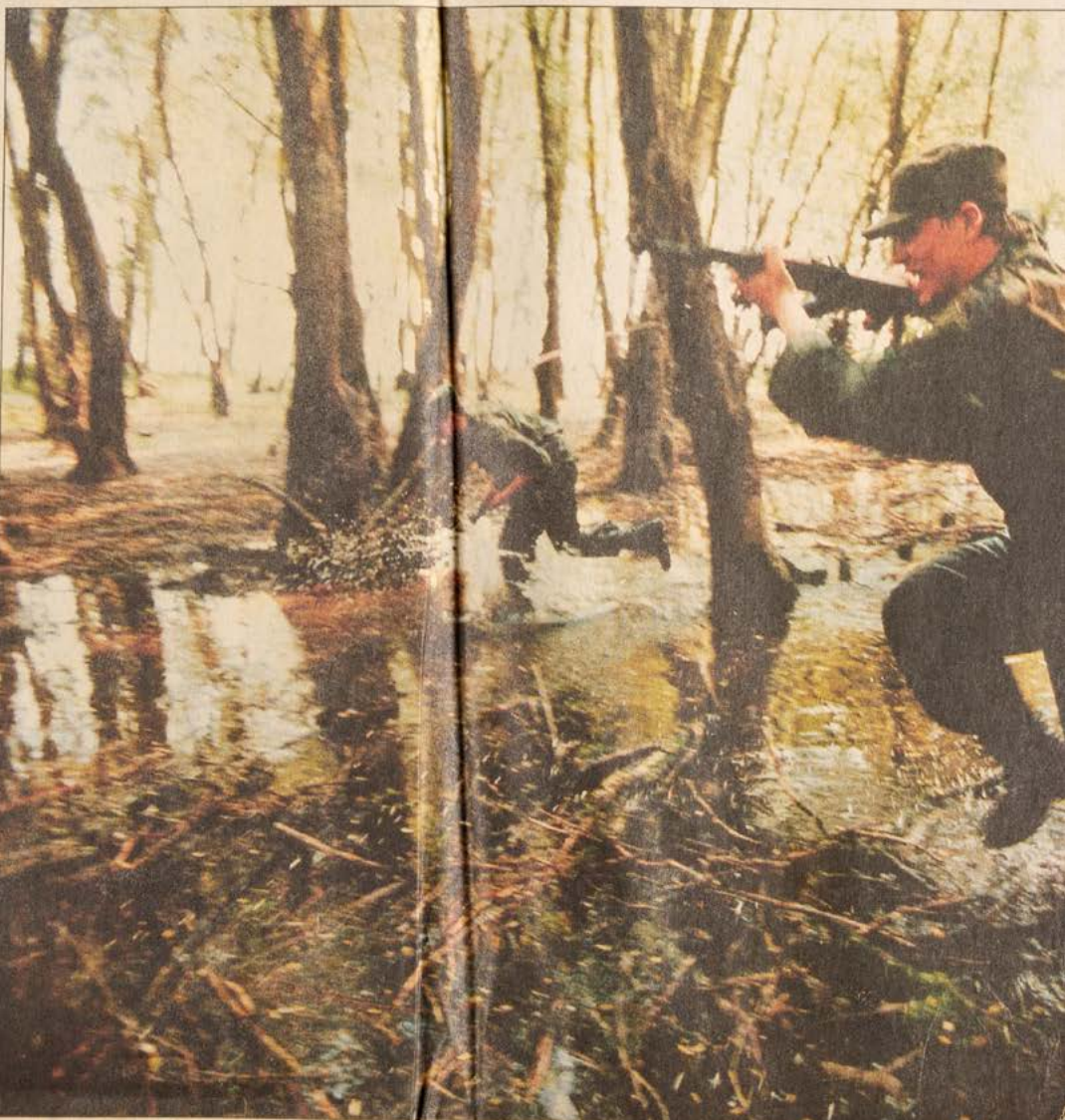
President Gorbachev, who appeared energetic and even cracked a couple of jokes during Wednesday's Kremlin meeting with publisher Robert Maxwell, Editor-in-Chief of *The European*, said that he had received many letters from the public as well as from members of the Soviet Parliament, asking him not to go to London. But he said that he was committed to wide-ranging economic and social reform, and praised the major role played in drawing up his programme by radical economist Grigory Yavlinsky, who travelled to the United States on Mr Gorbachev's initiative for talks with leading Harvard economists. Mr Gorbachev was accompanied by special envoy, Yevgeny Primakov.

Peter Conradi
MOSCOW

body modelled on the European Payments Union set up after the war to rebuild the shattered economies of central and western Europe. Then, as now, the European countries found that trade between them was strangled by the lack of hard currency. Thousands of factories and millions of workers from all over the former Comecon area are at a standstill because of the breakdown of trade among them.

The Soviets have insisted on being paid in dollars for the oil, gas and other raw materials which they sell to eastern Europe, thus depriving these countries of currencies which they need. Mr Maxwell, on a brief working visit to the Soviet Union, was accompanied by Howard Baker, who was chief of staff to former US President Ronald Reagan and who is close to the current Bush administration as well as being one of America's most prominent businessmen. The Kremlin leader showed confidence in a new "Union Treaty", the centrepiece of plans to transform the Soviet Union into a looser federation. An early conclusion would give him a major boost before of the G-7 meeting. But Russian

IN YUGOSLAVIA: THE MEN PLEDGED TO FIGHT F

Ready for war: Croatian troops train deep in a forest on the border with Serbia. They are ready to fight 700,000 Serbs to protect the

European prices – below
World prices – page 2

AN

NEWSPAPER EVERY WEEK

FOR FREEDOM

air independence

shka A. Krivograd

PREPIH

Bilo mu je šest let, ko sem ga srečal na maturantskem izletu (tega seveda neve). Vseposod ga je bilo polno. Po govoricah dijakov mu je bil cel vlak premajhen, tako da se je večkrat preselil na ročaje pod stropom vagonov.

Pozneje je preizkušal velikost ravske gimnazije, ki pa mu je očitno postala tesna in je odbrzel na izlet po Evropi. Zaupal mi je, da želi v tujino in na fronto. Daleč... Morda v Afriko ali kam drugam.

Medtem je padel Berlinski zid, obletnic Hitlerjeve smrti ali rojstva so se naveličali, Rusom je postalo dolgočasno poditi mušahadine po gorah, južno afriška oblast je ukinila luksuzna prevozna sredstva za črnce. Iranci so se raje spravili na lastne Kurde in tudi Američani so si prenehali brisati zadnjice s toaletnim papirjem v maskirnih barvah.

Še pred tem se je Futy nekega dne po ne vem kakšni sli napotil na Kosovo in tam preživel sedem mesecev, takrat še kot novinar Mladine. Če je od tam odnesel celo kožo (znameniti roza R4 ni všteti), pa tako poceni ni prišel skoziv guštanjskem baru California, kjer so

ga – kljub pokazani novinarski izkaznici – obdelale »neznane« uniformirane osebe. Mogoče so mislili, da je izkaznica ponarejena, poleg vsega pa Futy tudi ni kakšen Silvester Stalonne.

Potem so ga privabila Plitvička jezera, vendar ne vem, ali zaradi pravilne lepote ali zaradi streljanja.

Po vseh znanih dogodkih se mu je končno uresničila dolgoletna želja – biti fotograf na fronti in v tujini. Če se spominim 24 mrtvih snemalcev hrvaške groze, lahko vsaj zaslužitim delovni dan fotoreporterja na bojišču. V Okučanih so mu uničili drugi avto, v Osijeku je granata zasekala globoke sledi v naslednje vozilo, tako da sedaj želepo počivam v Zagrebu.

Morda na nek način razumem Futyjevo delo, iskanje novega, nevarnega in nenavadnega. Zanima ga samo fotografske in nič drugega. Kljub temu, da mu slike redno objavlja Stern, Observer, Time, European, pa tudi Mladina, Globus in Slobodni tjeđnik, pravi, da je vse skupaj samo trening. Trening, ko lahko pri vsakem posnetku izgubi glavo!

OBRAZI

Alojz Krivograd – Futy

NAŠ VOJNI REPO- RTER

Seveda se lahko sprašujemo o usodnosti človeških poti, zlasti tistih nenavadnih, vendar s tem ne moremo spremeniti dorečenosti nekega potovanja. Verjetno enostavno ne razumemo neke osebe, morda tega niti ne poskušamo. Nakajdesetletno vzgajanje ima svoje posledice...

V končni fazi so vsi postali umetniki, resnični umetniki pa vse kaj drugega kot to in kakor zase ne trdim, da sem umetnik, temveč samo delam slike, tega ne rečem niti za Futyja. Alojz Krivograd – Futy obvladuje tehnično sredstvo za delanje posnetkov, kot tudi vse ostalo v zvezi s fotografijo, piše dobre reportaže in počne še kaj, vendar o tem enostavno ne govori.

Če mu kaj zavidam, je to njegova korajža, neprestani tragični dogodki pa me vendar silijo – in upam, da tudi ostale – da ga gledam z drugačnimi očmi.

O ničemer mnogo ne govori. Kaj pa sploh lahko reče ob vsej rdečini, krvi in tragediji, ki jo vidi in ki je del njegovega delavnika.

B. Kumprej

Slike A. Krivograd o uspjehu hrv. vojske

ST
SLOBODNI
TJEDNIK
Izlazi subotom
Broj 63 / Zagreb, 8. lipnja 1991 / 30 dinara

Godina II

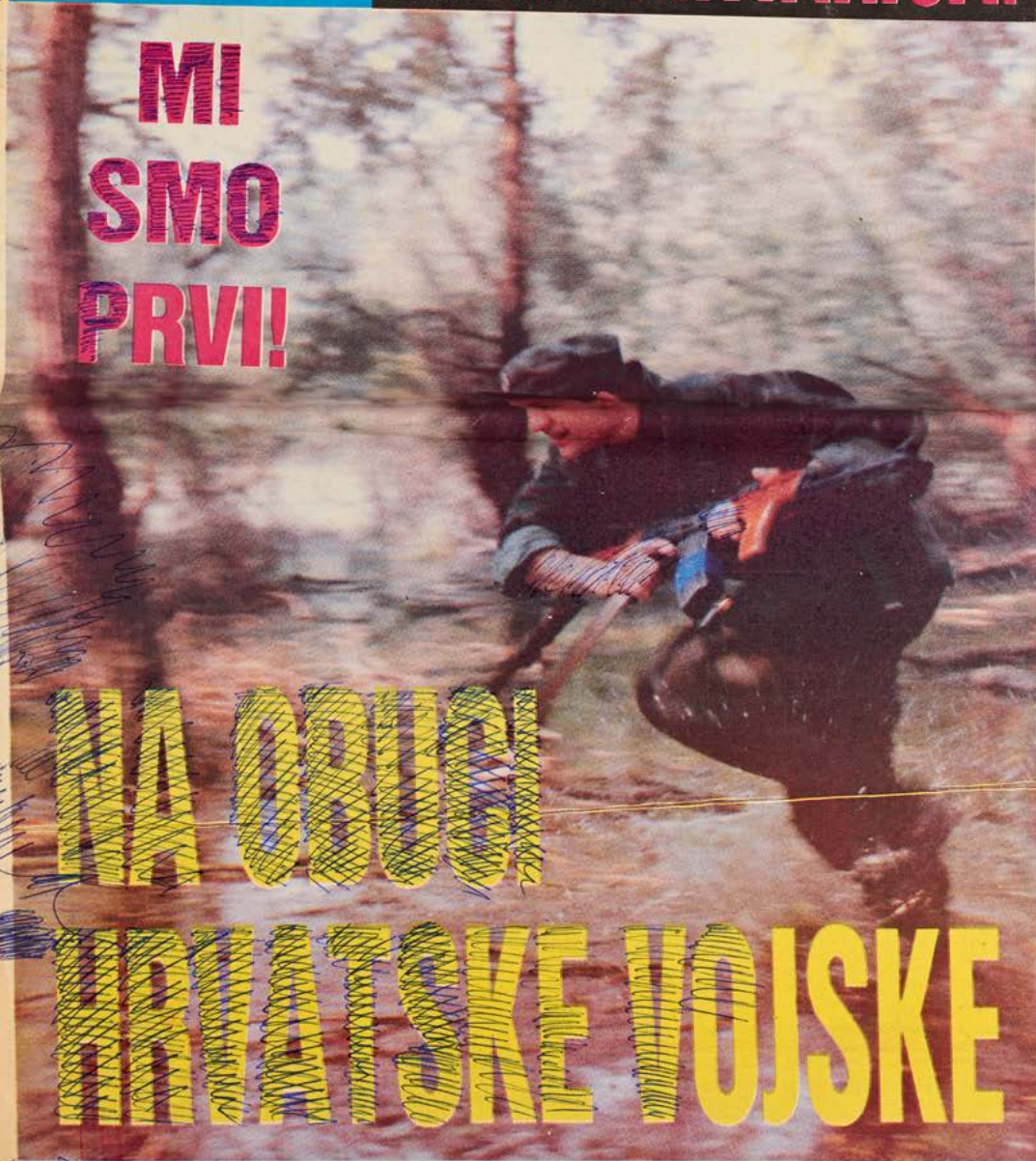
Austrija 35 OS, Belgija 95 FB, Luksemburg 95 LF, Nizozemska 5 20 HFL,
Njemačka 4 DEM, Švicarska 4 SFR, SAD/Kanada 4 USD

STR. **10** SAMO ZA LJUDE JAKIH ŽIVACA!

SLIKE MRTVOG VINKA PINTARIĆA!

**MI
SMO
PRVI!**

**NA DRUGOJ
HRVATSKE VOJSKE**

Ponedeljek, 3. oktober 1983. FSPN (Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, današnja FDV), prvi dan, prva ura. V nabito polni predavalnici smo zbrani študentje prvega letnika vseh smeri. Toliko nas je, da nekateri stojimo ob stenah. Poteka že petnajst minut predstavitve fakultete ... Vrata se odpro in v višini odraslega človeka se nič ne vidi. Popolnoma sklonjen Futy pomoli glavo na sedemdesetih centimetrih višine vrat ... Predavatelj ga povabi naprej in on se zravna ter vstopi s svojo polepljeno torbo za fotoaparati. V trenutku so si ga zapomnili vsi prisotni.

Zuhra Horvat

Futyja sem prvič srečala v prvih dneh gimnazije, ko sem se morala od svoje najboljše prijateljice preseliti k njemu v prvo klop. Bil je moje živo nasprotje, vse tisto, kar jaz nisem bila: glasen, samozavesten, ničesar se ni bal, nagajiv, živahen, malo svojeglav ..., meje za njega niso obstajale. In vse to sem se počasi naučila od njega: če res hočeš, tudi nebo ni meja.

Najbolj se spomnim dveh dogodkov:

- Imeli smo napovedano kontrolno nalogo pri umetnostni zgodovini, ki jo je učila njegova mama. A profesorice ni bilo v šolo. Futy mi je povedal, da mame ne bo, ker ji je protezo za roko skril v pralni stroj.
- Futyja že dva, tri mesece ni bilo v šolo in nihče ni prav vedel, kje je. Naenkrat smo pri uri matematike zaslišali helikopter, kako je pristal na stadionu, in vsi smo skočili k oknu, da bi videli, kaj se dogaja. Iz helikopterja pa je prišel – kdo drug kot – Futy. Našli so ga nekje na Nizozemskem.

Zadnjič sem ga srečala na postaji v Dobji vasi, obstal mi je z obtolčenim avtom brez vrat in velikim napisom PRESS. Ni se bal vojne, ni se bal ne granat ne streliv ...

Z navdušenjem mi je razlagal o svojem poročanju in slikah iz Bosne, meni pa so šli mravljinci po hrbtu že ob samih njegovih besedah. To, da naj se pazi, da je nevarno, zanj ni obstajalo. In vem, da nebo za njega tudi zdaj ni meja.

Otko Gorenjak

Futy mi je najbolj ostal v spominu, kako je v gimnaziji pred profesorico Vero Mrdavšič s primerno (poudarjeno) intonacijo recitiral svoje verze: »Stol za gospoda! Ne! Stol za delavca! Ne! Stol za gospoda!«.

Že prve dni v srednji šoli je izstopal. Pa ne namenoma, tak je bil. Mislim, da si pač ni preveč želel hoditi v gimnazijo, raje bi potoval po svetu in fotografiral. Bil je sanjač.

Lidija Hudoklin

Futyja sem poznal prek gimnazijskih vrstnikov z Janeč in Hofa. Zanj pa sem pravzaprav že prej slišal od njegovih staršev, saj sta bila moja profesorja. Med poukom umetnostne zgodovine (1976/77) je sošolka zgornji del antičnega stebra napačno poimenovala kot kapital. Profesorica Krivograd se je nasmehnila in rekla, da pa je njen sin že v četrtem razredu osnovne šole prebral celoten Marxov Kapital ...

Nekega sončnega popoldneva leta 1992 sem s prijateljem Stanetom Heringom 'pijuckal' točeno pivo pred pivnico Slonček na Čopovi ulici v Ljubljani. Nenadoma se je pojavil Futy, in jasno, da sem ga povabil, naj prisede. Rekel je, da se je vrnil z vojnih območij Hrvaške, bil na Koroškem in da gre čez nekaj dni v Bosno. Malo sva še obujala spomine, pa 'kaj dogaja' in kako je kaj na Ravnah ... Spili smo 'pir' in se poslovili.

Leta 1994 sem v Knjižnici Logatec imel v obdelavi novo knjigo Sezona pekla avtorja Zorana Filipovića. Ko sem knjigo odprl, sem onemel ob posvetilu: »ALOJZU KRIVOGRADU - FUTYJU, kolegu in prijatelju, za katerim se jeseni 1992 nekje okoli Sarajeva izgubi vsaka sled.«

Gvido Komar

СПО
ОБЕЗБЕЖЕЊ

S Futyjem sva bila sošolca v osnovni šoli. Med poukom je imel pogosto v ustih 'čigumi' in ga zelo vidno žvečil. Po več učiteljčinih opozorilih ga je spravil kar v žep, vse žepe je imel 'skup zlimane'. Bil pa je zelo 'brihten' in tudi nagajiv. Zares sem ponosna, da sem bila njegova sošolka, imam ga v lepem spominu.

Ivanka Kajžer

S Futyjem sva se spoznala v sedemdesetih letih na šolskem regijskem tekmovanju iz matematike. Spominjam se, kako sva med čakanjem na rezultate sedela na robniku pločnika pred ravenško osnovno šolo, vsak s svojo slamico v ustih, in razglabljala, ali sva naloge prav rešila. Natančno se celo še spomnim naloge, ki sva jo takrat podoživljala in preračunavala:

»Če neko število zmanjšamo za 15 odstotkov, dobimo 102. Katero število je to?«

Še danes imam na polici spominsko knjigo o Juriju Vegi s tega tekmovanja in vsakokrat me spomni na Futyja.

Nazadnje sva se videla nekje v začetku devetdesetih po koncertu v Družbenem domu Prevalje, ko mi je pomahal čez cesto in zaklical: »Kolegaaaa, k'k' si?«, jaz pa sem mu odmahal nazaj.

V zapisnikih zaslišanj haaškega sodišča se najdejo izjave prič o njegovem ujetništvu v Foči. Ubiti ga je dal srbski šef zapora v Foči.

Janko Kolečnik

Velikokrat, ko se spominjam Futyja, se mi v misli prikrade daljni dogodek iz gimnazijskih let. Pri profesorju Lodrantu smo imeli kemijo. Futy je bil malo utrujen in se je med poukom ulegel na tla v prehodu med steno z okni in klopmi v učilnici. Roke je prekrizal na trebuhu in lepo počival. Nikomur v razredu se to ni zdelo nič posebnega, tudi ne profesorju Lodrantu. Spomnim se svojega občudovanja Futyja, kako pogumen je, da si kaj takega upa.

Bernarda Mori Rudolf

V tretjem ali četrtem letniku srednje šole (1987/88) smo z gledališkim krožkom gostovali v Železni Kapli. Nazaj grede je avtobus ustavil pred Zadruho v Pliberku, da nakupimo milke in podobno za vrnitev v Jugoslavijo. Na parkirišču je stala Futyjeva roza katrca, on pa je stal pred trgovino in iskal koga, ki bi mu šel kupit kavo. Ker je bila kava tu cenejša, jo je Futy vozil v konkurenčno trgovino Krivograd, kjer mu je lastnik, mislim da stric, plačal razliko do njegove nabavne cene. Seveda sem žlahtniku z veseljem pomagal, pa še kadil sem lahko v njegovem avtu. Tisti dan sva, se mi zdi, zvozila kar nekaj polnih prtljažnikov kave.

Pred vrnitvijo čez mejo sva v Sparu zamenjala še dinarje za šilinge in te je skril za gate, zelo nazorno med ritnici, ker so mu avto na meji vsakič premetali. Na Holmcu nama je avstrijski carinik samo pomahal, naši cariniki pa so mu spet 'razstavili' katrco. Po kakšne pol ure sva lahko šla, a s poslovilnimi besedami srbskega carinika: »E mali, dobit ću ja tebe ...« Jaz, takrat še brez izpita za avto, sem bil najbolj fasciniran, kako je med vožnjo z eno roko zmotal 'čik', z drugo pa držal volan ali menjalnik. Pri katrci je bila to res prava umetnost. Meni nikoli ni uspelo.

Jože Kotnik

Futy, kot smo ga klicali mi, Lojzek, kot ga je poklicala razredničarka, ko mu je želela sporočiti kaj posebnega. Bil je fant temnih kuštravih las, iskrivega pogleda in vedno nagajivega nasmeha. Bil je del nas, a najbrž eden redkih, ki je vedel, kaj bi rad bil v življenju.

Medtem ko smo mi sanjali svoje mladostne sanje, je on že ustvarjal in fotografiral in nam pripravil razstavo fotografij s svojih potovanj ...

Bila je ura slovenščine pri profesorici Veri Mrdavšič. Sedeli smo vštric, v zadnji klopi. Morali smo napisati pesem oz. verz, in Futy je odrecital:

Stol za gospoda!

Ne! Stol za delavca!

Ne! Stol za gospoda!

Zame je bilo to tako posebno in nepozabno, kot je bil on sam. In še vedno se mi zdi, da se bo nenadoma pojavil, čisto v svojem slogu, s svojim nagajivim nasmeškom ter nas presenetil z novo fotografsko zgodbo.

Bernarda Petrič

Futyjev oče Alojz Krivograd je bil bratranec mojega očeta po mami. Futyja osebno nisem poznala, se pa spomnim 'strica' Lojzija in 'tete' Irene (tako smo ju klicali), kako sta do zadnjega imela upanje, da ga bodo našli. Sorodniki smo dobili tudi knjigo Krivogradov rod, v njej je tudi Futyjeva slika, na kateri je star 17 let.

Fanika Podojsteršek

Futy. Tudi midva sva šla skupaj od vrtca in po osnovni šoli. Meni je v spominsko knjigo napisal: »Živiš, živiš, zato, da nečesa ne narediš in umreš.«

Res je bil nekaj posebnega. Zelo inteligenčen in v duši samotar ... Tako sem ga jaz videla.

Renata Repas

Futyja sem imel čast nekajkrat srečati, ko se je s prerešetaním avtomobilom pripeljal pred gimnazijo. Najbrž je prišel obiskat mamo. Takrat smo se vsi s strahospoštovanjem srečali z dejanskimi posledicami kriznih žarišč in pogumom, potrebnim za novinarsko delo, z drugimi besedami tudi – za norost na terenu. Kot zdaj berem domneve na spletu, je na lepšo stran mavrice odšel decembra 1992, torej nekaj mesecev preden smo se s trebuhom za znanjem odpravili iz Koroške tudi mi. A Futyja do danes nismo pozabili.

Andrej Štern

Futy je bil sin moje razredničarke v gimnaziji Irene Krivograd in mojega profesorja sociologije Alojza Krivograda. Tudi naš sokrajan v Dobji vasi.

Ko smo leta 1971 dijakinje 4. b šle na maturantski izlet, ga je Irena vzela s sabo. Bil je nagajiv in nam je vedno kaj 'ušpilal'.

V vrtec je hodil v skupino pri moji mami. Po njenem pripovedovanju je bil že takrat nagajiv, samosvoj in zelo 'brihten' fant. Bil je perspektiven plavalec pri Plavalnem klubu Fužinar. Vendar ga je zanimanje odneslo k fotografiji.

Z njegovo mamo smo sošolke navezale pristen odnos. Tikale smo se, z nami je šla na kavo, povabila nas je tudi na svojo 80-letnico. Vsakokrat je nanesla beseda tudi na Futyja, Lojzek ga je klicala. Nikoli ni izgubila upanja, da bi vsaj izvedela, kje je njegov zadnji počitek.

Dan pred odhodom na YU-bojišče je sedel z nami na ravenskem DTK. Smejali smo se njegovim dogodivščinam. Fotoaparat je imel zlepljen kar s 'flastrom' in je rekel, da mu ga ne bodo vzeli, saj ne verjamejo, da lahko s tisto 'kišto' kaj posname. Takrat sem ga zadnjič videla.

Nevenka Šimenc

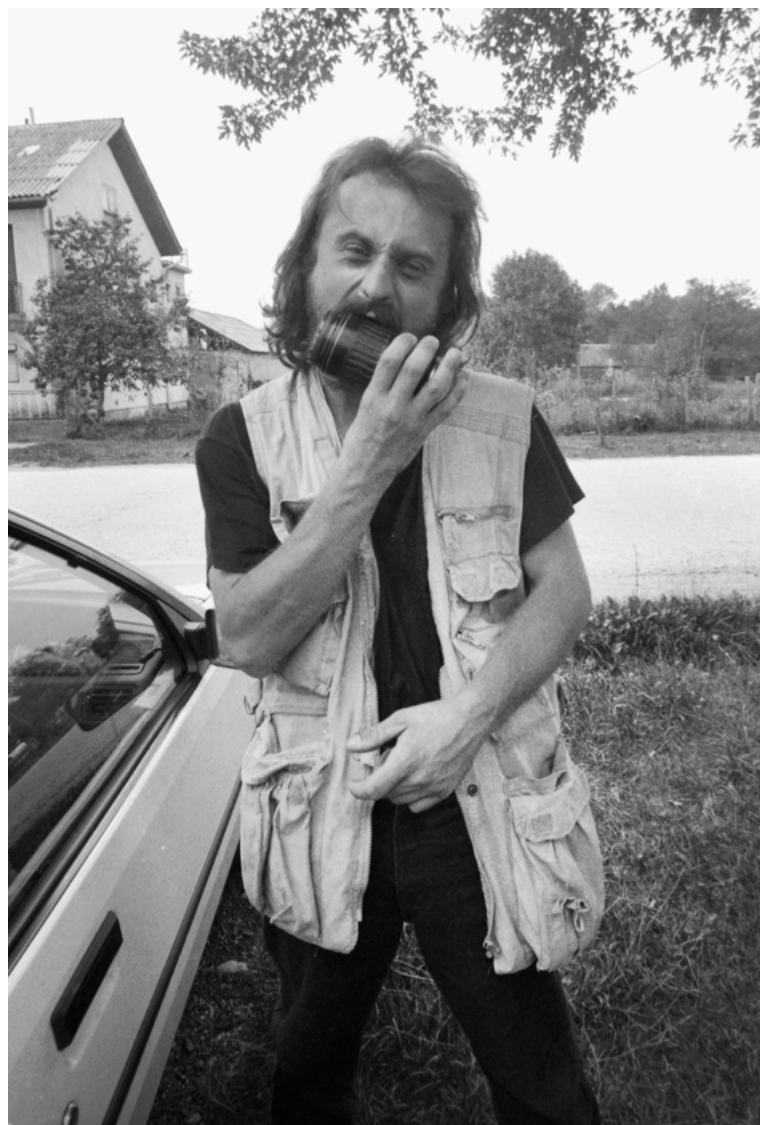

Iskal sem
življenja,
našel sem
smrt.